Kopátsy Sándor

Az Orbán

jelenség

Kopátsy Sándor

Az Orbán-jelenség

C E T
Belvárosi Könyvkiadó

2002

ISBN: 963 9114 626

TARTALOM

A Medgyessy-kormány

Előszó

Orbán Viktor tündöklése és négy év utáni szoros veresége arra késztetett, hogy végiggondoljam az okokat.

Azzal kell kezdenem, hogy nem az késztetett az írásra, hogy Orbán Viktor a választáson megbukott, hanem hogy egy magyar történelmi jelenséggel találkozhattunk. Feltámadt és megbukott a század legtehetségesebb magyar néptribunja, közszóval politikai tehetsége. A baloldallal, a legkevésbé politikus típusú ellenjelöltjével szemben vesztett. Ezt talán a magyar társadalom életében, százötven év után, az első egészséges, szerves politikai fordulatnak lehet majd tekinteni. Ezt megelőzően ugyan számos esetben elbukott a konzervatív, keresztény, nacionalista jobboldal, de ahhoz mindig minden esetben politikai válságra volt szükség, és utána mindig bekövetkezett a bukott rendszer restaurációja. Most nyoma sem volt semmiféle válságos helyzetnek, a gazdaság és vele párhuzamosan az életszínvonal dinamikusan nőtt. Nyolc év alatt másodszor egyszerűen csak az történt, hogy a választók leszavazták a konzervatív kormányt. Ez ugyan már az Antall-kormánnyal is megtörtént, de abban az esetben nem annyira a jobboldalt, hanem sokkal inkább az archaikus rendszert utasították el. Az Antallé alkotmányos konzervativizmus volt, az Orbáné modern és erőszakos.

Számomra nem is az a rejtély, hogy végre nem számíthat osztatlan sikerre a jó százötven év után újra jelentkező Kossuth-jelenség, hanem az, hogy még mindig milyen sikerre számíthat egy ilyen, életveszélyes politikai kaland. Bebizonyosodott, hogy a nemesi Magyarország ezer éve még mindig nem halt ki, hogy az minden pusztítást túlélt, képes feltámadni.

A Szovjetunió által ránk kényszerített bolsevik rendszerben megdöbbenve tapasztaltam, hogy a föld alól előbújó kommunisták ugyanúgy vadásznak, mint az arisztokrata elődjeik. Ettől a középkori nyavalyánktól a puritán Kádár sem volt képes megszabadulni. Az ő megyei titkárai pedig lemásolták az arisztokrata főispánok allűrjeit. Ezt látva azzal vigasztaltam magam, hogy ez a kelet-európai szellem maradványa, és el fog múlni, ha megszűnik a Keleттől való megszállottságunk. Az urizálás társadalmi-gazdasági alapjai megszűntek, a feudális úri osztályokat keleti

kegyetlenséggel lefejezték, vagyonukat a nép között szétosztották, a történelmi gyökereiből azonban újra sarjadt.

Az 56-os gyönyörű forradalomban is tíz nap után már szinte megtörtént a háború előtti világ restaurációja. Ekkor azzal vigasztaltam magam, hogy ez természetes reflexe volt azoknak a kegyetlenségeknek, amelyekkel a régi társadalmi viszonyokat felszámoltuk.

1990-ben az Antall-kormány azonban ott akarta folytatni, ahol 1945 előtt abbamaradt. Antall, tiszteletére legyen mondva, ragaszkodni akart az alkotmányos keretek között működő úri világhoz. Nagyon megkönnyebbültem, amikor a következő választáson az általa vezetett MDF katasztrofális vereséget szenvedett. Azt hittem, hogy ezzel a fél-ázsiai magyar társadalom utolsó feltámadási kísérlete zajlott le. 1994-ben nem annak örültem, hogy Horn Gyula még erősen bolsevik csapata győzött, hanem annak, hogy az úri Magyarország megbukott.

Aztán, a következő választáson megbukott a szociáldemokrata, sőt liberális politikát bolsevik módszerekkel gyakorló rendszer is. 1998-ban csak abban reménykedtem, hogy a hatalom hiányában az MSZP végre átalakul nyugat-európai típusú szociáldemokrata párttá. Ha nem is volt elég a négy év a teljes átalakuláshoz, jelentős lépések történtek.

Az 1998-as választások után azonban félelmetes gyorsasággal megindult a konzervatív, nacionalista és klerikális politika restaurációja. Azaz a már többször lefejezett sárkány újraéledt. A politikára született Orbán Viktor gyorsan felismerte, hogy mely politikai erőkre kell támaszkodnia a hatalma bebetonozására. De erről később, hiszen mondanivalóm lényege ennek az elemzése lesz.

Azt kell látni, hogy Kossuth Lajossal kezdődött el a folyamat, aminek során a magyar táradalom többsége vezéregyéniségre vágyott, attól várta sorsa jobbra fordulását. Kossuth valóban politikai zseni volt. Méghozzá olyan nagy, hogy sokáig még a saját, túlzott önbizalmát sem tudta túllépni, és hosszú élete során az emigrációban, hatalom nélkül, majd halála után is hatalmas politikus maradt. Máig nem jutott el a magyar társadalom odáig, hogy felismerje, sorsa alakulására Kossuth tehetsége tragikus hatású volt. Kossuth példa nélküli hatására indult el a magyarság ezer éven keresztül többé-kevésbé megtartott történelmi szerepének szükségszerű lemorzsolódása. Máig nem ismerték fel, illetve nem árulták el a történészek,

hogy az ország aránytalan megcsonkítását a néptribun Kossuth és a bölcs Deák helyezték determináló útra.

Trianon előtt mindig nagyobb volt az országunk, mint a magyar nép, azóta pedig még annál is jóval kisebb. Az országnak a magyar nép méretére való leépülése a magyar politikától független történelmi szükségszerűség volt. Az, hogy ennél is kisebbek lettünk, abból a politikából fakadt, ami mögé Kossuth politikai zsenialitása és Deák középnemesi bölcsessége állította a magyar népet.

1849 óta vagy az uralkodó osztály, az arisztokrácia középszerű reprezentánsai, vagy hatalomra vágyó politikai törpék voltak a miniszterelnökeink. Kossuthhoz hasonló politikai tehetség csak Orbán Viktorral lépett a hatalom élére. A vele szemben felállított várakozások képességével voltak arányosak. A baj azonban abból származott, hogy tragédia, ha egy kis népnek nagyformátumú politikusa van. Ma már ez a nagy népek esetében is tragédiával, jó esetben csak nagy kárral jár. Politikai téren annyira globalizálódott a világ, hogy még Európa nagy népei is tragikus kalandokba hajtják magukat, ha nagy politikai tehetség áll az élükre. Igaz ez akkor is, ha a nagy ember csak politikai téren nagy és hatásos, de még inkább akkor, ha mint ember is nagy.

Németországot és Oroszországot iszonyú áldozat és területvesztés szabta a népe méretére annak következtében, hogy olyan diktatúrára született ember kezébe került a sorsa, aki a politikán kívül rekedve legfeljebb szürke kispolgár lett volna.

Anglia és Franciaország is jobban járt volna, ha gyarmatbirodalmát és hegemóniáját nem politikusként és emberként egyaránt nagy személy akarja meghosszabbítani.

Nem új, de korunkban még inkább igazság az, hogy a társadalom akkor jár jól, ha a hatalom élén olyanok váltják egymást, akik nem vágynak történelmi szerepre, és meg vannak elégedve azzal, hogy népük első szolgái lehetnek. Ehhez pedig nem kell zseninek lenni, sőt azok erre eleve alkalmatlanok.

A nemzeti tudatnak, különösen a magyarnak, nehéz elfogadni azt, hogy ne olyan ember vezesse, akire fel kell néznie, aki minden tekintetben az elsőnek számít. Még a hatalomra került törpét is óriásnak akarja látni. Ezért tartom az időt alkalmasnak arra, hogy az Orbán-jelenséget elemezzük.

Erre az írásra külön ösztönzött az, hogy, mint annyiszor, elővettem Adyt, és megdöbbenve tapasztaltam, hogy Orbán Viktor nemcsak Kossuth-jelenség, hanem mennyi a hasonlóság Tisza István és Orbán Viktor kora és politikai stratégiája között.

Ennek illusztrálására elég Adynak egyetlen, a Nagyváradi Napló 1903. május 26-i számában megjelent újságcikke.

A fekete és a vörös

Ady politikai hitvallását fejti ki ebben a kis újságcikkben.

„...nemrégiben negyvenezer proletár mondta el Budapesten az esküszózatot, hogy addig harcolna, míg megtörik Magyarországon a papi uralmat, s kivívják a papi javak szekularizálását.

A polgári társadalom elég közömbösen nézi a fekete és vörös lobogó harcát. A klerikális veszedelmet szinte kisebbnek tartja a szociáldemokrata veszedelemnél. Csak az igazi liberálisok, szabadgondolkodók, a szabadkőművesek, az intelligensebb protestánsok, azok a zsidók, akik jól tudják, hogy a reakció először rájuk uszítja vérebeit – merik nyíltan vallani, hogy szimpátiájuk a fekete lobogó egyetlen kemény és harcias ellensége felé fordul. Nálunk különösen fáradt, lelkiismeretlen és vak a polgári társadalom. Íme a proletároknak kell a társadalom védelmére kelni, s megmenteni azt a fekete veszedelemtől. Törvényszerű jelenség ez. Franciaország szociáldemokrata segítséggel számol le a reakcióval. Németországban a szocializmus a liberálisok egyetlen reménysége, a cézárizmus s az ebből kikelt egyéb reakciós veszedelmekkel szemben. Mi mindig későn ébredünk, pedig a magyar talaj szinte oda van dobva, ki van készítve a reakció számára, s a papi hatalom sehol nem olyan nagy, mint itt.”

„Nem kell okvetlenül a vörös lobogóra esküdni annak, aki ebben a harcban a vörös lobogóval tart. Végre is a vörös lobogó a kialakuló belőle. Itt az igazabbaknak kell győzni, s az igazabb fog győzni!”

Ady már ebben a viszonylag korai cikkében egyértelmű magyarázatot ad arra, hogy liberális létére a feketével szemben miért választja a vöröset. Aki a nemzet elhivatott apostolának tekinti magát, még inkább az, aki csak történész, ne annak alapján ítéljen, amikor politikai álláspontját alakítja,

vagy a múltat értékeli, hogy ki volt a bűntelenebb, hanem ki húzott jobban a fejlődés, a jövő irányába. Az elmúlt száz év során az szolgálta jobban a jövőt formáló erőket, aki, akár a meggyőződése ellenében is, a vörösök mellé állt. Ady sem a vörös lobogóra esküdött, hanem mellé állt és vállalta a szövetséges szerepét. Az ő mély magyarságtudata aligha fogadta el a marxista internacionalizmust, de annál inkább magáévá tette azt, hogy a múlt maradványainak legyőzésében kisebb veszély a marxista internacionalizmus, mint a fekete, azaz konzervatív, feudális és pápista. Jó ösztönnel megérezte, hogy kialakulóban van a marxizmus, a szocializmus történelemformáló hulláma, ennek hátán fel lehet számolni mindazt, amit ő joggal középkornak és Ázsiának tartott a magyar társadalomban. Mivel mindennél fontosabb a magyar társadalomban a magát túlélt múlt felszámolása, szövetkezni kell minden olyan erővel, ami ebben szerepet vállal. Márpedig a polgári liberalizmus, a szabadkőművesség, a zsidó polgárság nem lehet és nem is lesz elég erős ennek a feladatnak az elvégzéséhez, ezt csak egyetlen óriási nemzetközi hullám, a szocializmus lesz képes elsöpörni, vele kell tehát szövetkezni, hozzá kell alkalmazkodni, azt kell javítgatni.

Ady is joggal hihette, hogy az évszázados múltú, erős polgársággal rendelkező, gazdag és iskolázott lakosságú Nyugaton, ahol a középkor társadalmi maradványai, elsősorban a klérus hatalma, már nem jelentősek, a társadalom további fejlődése megoldható lesz a szocialista erőkkel való szoros szövetség nélkül, de nem Magyarországon. Ezt igazolta a történelem. Ahhoz, hogy a tőkés osztálytársadalom össznépivé alakulhasson át, hogy a dolgozók jogai érvényesüljenek, hogy általános legyen a választójog, csökkenjen a munkaidő, hogy az állam magára vállalja az oktatást és az egészségügyi ellátást, ahhoz eleinte még ott is nagyon keményen, a marxista szocialista eszmék erős politikai képviseletére volt szükség. Ott, ahol eleve gyenge volt a fekete, nem kellett olyan vörösnek lennie a vörösnek. De Magyarországon, ahol a katolikus klérus hatalma, a Vatikán befolyása olyan erős volt, mint talán csak Lengyelországban és Spanyolországban, ott a vörös zászló mellé kellett állnia mindenkinek, aki a társadalmi fejlődést hozzá akarta igazítani a Nyugaton már kialakult viszonyokhoz.

Ady politikai stratégiája alapján álltam és állok, amikor támogattam az egyházak földbirtokainak az elkobzását, sőt az egyházi iskolák következetes

államosítását. Annak ellenére, hogy természetesnek tartom, hogy az egyházaknak lehessenek középiskolái, sőt egyetemei is, de még azok is szigorú állami ellenőrzés alatt legyenek. Ne lehessenek a politikai reakció fellegvárai. A magyar társadalmat 1945 után még nem éreztem arra érettnek, hogy az egyházi oktatást széles körben lehetővé tegye. Akkor még a néhány egyházi gimnáziumot is soknak tartottam, ma már a lényegesen több működését is megengedhetőnek tekintem. 1902-ben, vagy 1945-ben ezerszer erősebb és betegesen konzervatív volt a klérus, ezerszer fogékonyabb ennek a befolyására a kellő szinten nem iskolázott lakosság. Akkor, de még most is, én Mindszenty bíborost sokkal kártékonyabb politikai szereplőnek tekintettem, mint Rajk Lászlót, vagy később Kádár Jánost. A tőlem mindenben idegen nézeteket és gyakorlatot folytató Rákosit és bandáját gyűlöltem, de gyorsan múló fekélynek éreztem a nemzet testén, velük szemben mégsem álltam a Mindszenty vezette katolikus klérus oldalára. Antall Józseffel, vagy Orbán Viktorral jól tudtam volna érezni magam társaságban, de politikai szerepüket tekintve ma is közelebb állok ahhoz az ítélethez, hogy Kádár uralma alatt jó irányban alakult a magyar társadalom, a két utóbbi úr azonban visszafelé akarta tekerni a történelem kerekét. Szerencsére, ők már egy olyan magyar társadalomban kerültek a hatalom csúcsára, amelynek képtelenek sokat ártani. Kádár alatt olyan sok régi akadály leomlott, leépült az Ady által is szidott magyar társadalom konzervatív bástyáiból, hogy ma már nem közveszélyes az, aki a múltra, a klérusokra akar építeni.

Szerencsére az elmúlt száz évben nagyot változott a magyar társadalom. Ugyan anyagi, gazdasági tekintetben a nyugat-európai népekhez viszonyítva jóval szegényebbek vagyunk, mint Ady idejében, a társadalom sokkal alkalmasabb lett arra, hogy felzárkózzon. Mára a magyar társadalom szinte megszabadult a gazdasági és alkotmányos feudális koloncaitól, lényegesen modernebb, mint amilyen gazdag. Ady idejében, a tömeges szegénység viszonyai között is viszonylag gazdagabbak voltunk, mint amilyen korszerű volt a társadalmunk összetétele. Akkor a földesurak és papok országa voltunk, ma a nép maga intézheti a dolgát annak ellenére, hogy még a politikai kultúránk is sok tekintetben képtelen volt lépést tartani a társadalmi változásokkal. Ez a kisebbik baj. Számszerűsítve a száz év alatt bekövetkezett változást: akkor az átlagos életszínvonal csak fele volt a nyugat-európai népekének, ma negyede. Akkor a gazdasági lemaradásunk

kicsi, de a társadalmi óriási volt. Most relatíve sokkal szegényebbek vagyunk, de a társadalmi lemaradásunk minimális.

Ady idejében, és lényegében egészen a rendszerváltásig a haladás ügye azt követelte meg, hogy ne legyünk finnyásak a baloldaliakkal való szövetségben. A társadalom korszerűsítése érdekében, még az alkalmazott módszerek tekintetében se legyünk elzárkózók. Szerencsére, ezen már túl vagyunk, a baloldal politikájával szemben lehetnek a stílusra és a módszerekre vonatkozó igényeink, de csak addig, amíg ez nem bontja fel a szövetségi viszonyt. Ady ezt még nem tehette meg. Száz éve még annyira feudális volt a magyar társadalom, hogy a konzervatív erőket, még ha angyalok voltak is, ellenségnek kellett tekinteni, a változásokat sürgető baloldallal akkor is szövetkezni kellett, ha erkölcsükkel és módszereikkel szemben joggal voltak ellenérzéseink.

Ennyit kell megérteni ahhoz, hogy Ady politikai orientációját megérthessük.

Időszerűség

A könyvecske megírására az késztetett, hogy a most lefolyt választás során megbukott Orbán Viktor, akit kivételes politikai tehetségnek tartok. A magyar nép közel fele négy év kormányzása után is annak tartja. Ez mindaddig nem is baj, amíg ez a választók kisebbik fele.

Orbán Viktor azonban négy év alatt olyan politikai fordulatot tett, olyan politikai célok és stílus mellé állt, amit a magyar nemzet és társadalom szempontjából kártékonynak tartok. Amíg ateista, liberális alapon képviselte a mérsékelten középjobb nemzedéket, nagy jövő várt rá. Ő azonban nem a jövőt, hanem a jelent akarta hatalma alá gyűrni, ennek érdekében konzervatív, nacionalista és klerikális politikai vezérré alakította át korábbi önmagát. Ebben a szerepben azonban el kellett buknia, mert a múltból még akkor sem lehet jövőt kovácsolni, ha ennek egy nagyon tehetséges politikus áll az élére. A magyar múlt konzervatív, nacionalista, klerikális erői negyvenéves elnyomásuk, megtizedelésük után bámulatos virulenciával újraéledtek. Ezek az erők százötven éve is elmaradottak voltak, mára azonban a demokratikus Nyugat-Európa árnyékában

anakronisztikussá váltak. A történelem kereke éppen az ellentétes irányban forog.

Orbán választási veresége után indokolt magyarázatot adni arra, hogy a század legjobb adottságú magyar politikusa miért bukott meg.

Minden baja abból származik, hogy magát a saját képességénél és az ország világpolitikai súlyánál is sokkal nagyobbnak tartotta, és ennek megfelelően viselkedett.

Orbán bukását ugyan nem tartom akkora történelmi eseménynek, amiről érdemes volna tanulmányt írni, mégis írok, mert Kossuth óta a magyar politika azért fut újra és újra történelmi tragédiákba, mert a politikai vezetésnek sikerül a közvéleménnyel elhitetni, hogy nemzeti egységre van szükség. Ezt pedig csak tehetséges politikusok képesek elérni.

A magyar politikai közgondolkodásban már többé-kevésbé hazaárulónak számít, aki nem áll az éppen élre került vezető mögé. Ez eddig legjobban Kossuthnak, majd még mindig elég jól a kiegyezést követő politikai restaurációnak sikerült, de mindkettő történelmi tragédiát vonzott maga után.

Ezzel az írásommal azt akarom bizonyítani, hogy szomorú sors vár arra a népre, amelyiknek olyan tehetséges vezetője akad, amelyiknek sikerül a közvélemény nagy többségét maga mögé állítani. Ebből fakadóan boldog az a nép, amelyikben a hatalom birtokosai állandó bizonytalanságban lebegnek, mert nem nagyon tehetségesek, nem elég népszerűek ahhoz, hogy ingatag hatalmukat bebetonozhassák, állandóan kénytelenek az erős ellenzék véleményét is tekintetbe venni, vagyis nem vezetik, hanem szolgálják a népet. Ezért öröm, ha egy demokratikus választás a népét akár erőszakkal is boldogítani hivatottnak érző vezetőtől megszabadítja a társadalmat.

Orbán Viktor négyéves uralkodása azzal adott alkalmat a magyar történelem kártékony tanításának bírálatára, hogy Kossuth óta nem volt nála alkalmasabb személy annak illusztrálására, hogy a magyar történelem tudatformálásában minden meghirdetett politikai igazságnak az ellenkezője igaz.

A politikai egységet erőszakkal megvalósító bolsevik rendszer összeomlása után azt hittem, hogy a magyar nép soha többet nem áll birkaként, egységesen a vezetője mögé. Antall József ugyan nem volt olyan

népvezérnek született egyén, mint Orbán Viktor, mégis megbukott azzal, hogy vezetése alatt a múltat akarta visszahozni. Horn Gyula a pártjában akart egyeduralmat, őt is sikerült megbuktatnunk. Ők a vezérszerepre sokkal alkalmatlanabbak voltak, mint Orbán Viktor. Antall József következetesen ragaszkodott az alkotmányos játékszabályokhoz. Horn Gyula a módszereiben megőrizte bolsevik tapasztalatait. Orbán Viktor esetében félni lehetett attól, hogy népvezérként sikerül megszilárdítania a hatalmát.

Orbán túlzott önértékelését bizonyítja Európa-politikája is. Az ugyan tény, hogy Bajorországban, Ausztriában és jelenleg Olaszországban a konzervatív középjobb van hatalmon, de nagy hiba volna, ha Magyarország a XXI. század küszöbén, mint ezer év során szinte mindig, a klasszikus, puritán Nyugat-Európával szemben a katolikus, mediterrán erőkkel keresné a szövetséget. Orbán Viktor féktelen politikai ambíciójában azon mesterkedett, hogy ő legyen a konzervatív európai erők összefogásában, s ezzel az európai politikai erőviszonyok alakításában a kezdeményező. Ezzel azok sorába lépett, akik azzal okozták az ország politikai leértékelődését, hogy a tényleges nemzetközi súlyunkat sokszorosan meghaladó feladat kezdeményezői akartunk lenni. Jó ötszáz éve az európai politika kereke nem visszafelé, nem Róma vágyai szerint, hanem a klasszikus Nyugatot követve forog. Abban a tekintetben azonban példátlan Orbán Európa-politikája, ahogyan ezt kálvinista létére folytatja. A reformáció óta minden katolikus hatalmasságunk Rómába, minden protestáns politikusunk Nyugat-Európába akart kapaszkodni.

De Orbán Viktornak nemcsak a külpolitikai orientációja volt végzetesen hibás, hanem az volt a rövid távú belpolitikai stratégiája is. Csak olyanokat válogatott maga köré, akik őt olyan vezérüknek tartják, akinek feltétlen engedelmességgel tartoznak. Ebből fakadt az, hogy régen nem kapta kezébe az ország irányítását Orbán csapatánál gyengébb gárda.

Orbán Viktor eddigi politikai szereplése folytatása annak a magyar politikának, ami a reformkor óta kísértetiesen újraébred. Hacsak nem vagyunk idegen hatalom gyarmata. Ezt a jelenséget a politikai érdekből meghamisított történelemszemléletünk hatásának tudom be. Vegyük sorra a magyar közvéleményt megtévesztő hiedelmeket.

Miből fakad a magyarok egységvágya?

Elsősorban történelemtudományunk és annak oktatása felelős azért, hogy mi mindig erős, tehetséges politikai vezetőre, és azt követő nagy nemzeti egységre vágyunk.

A magyar kultúrában jellemző egységvágynak kettős gyökere van.

1. Minden nomád, pásztornép léte az erős vezetéstől függött. Dzsingisz kántól Nagy Péteren keresztül Sztálinig e népek történelmi csúcsait a Nyugaton elképzelhetetlen mértékben centralizált hatalomnak, a vezető istenítésének köszönhették. Mi ebben a tekintetben is ezer év óta a Nyugat és a Kelet között lebegünk. Nem is kell olyan messze menni az illusztrációval. Elég az én életemben keresni a példát. Nálunk Rákosi korlátlan hatalma anakronizmusnak tűnt, helyette jött a puritán diktátor, Kádár, ezzel szemben Romániában Ceausescu sok tekintetben Sztálinon is túltett, mégis maradandóbbnak bizonyult.

2. A magyar királyság történelme során a magyar etnikum az államán belül szinte mindig kisebbséget jelentett. A politikai hatalom azonban a szinte teljesen magyar nemesség kezében volt. A hatalmi elit számára a nem magyar etnikumokkal szembeni összefogás létkérdésnek számított. Egység ugyan nagyon ritkán fordult elő, de az egységre vágyódás mindig jellemző maradt. Ez különösen felerősödött a XIX. század közepe után.

A politikai hatalomnak sikerült a történészekkel elfogadtatni, azok pedig a köztudatba plántálták bele az erős vezető és a nagy nemzeti egység igényét.

A fasizmus gyökerei

Ady Endrének ugyan fogalma sem lehetett az őt egy generációval követő fasiszta hullámról, mégis az ő felismerése vezetett az alapvető ok megtalálásához. Minden olyan liberalizmus, amelyik nem a baloldali politikával, abban a korban a marxizmussal, a szocialista mozgalommal szövetkezik, nemcsak tehetetlen, de ellenhatást vált ki. Aki Közép-Európában a nyugat-európai liberalizmust akarja önállóan megvalósítani, aki nem fogadja el a baloldali munkásmozgalom vezetését, az a reakció győzelmét készíti elő. Ezt ő már fiatalon, vidéki újságíróként felismerte, de a liberális erők ma is süketek a tanácsára.

Ady nem fogalmazta meg, hogy miért kell a szocialista, a munkásmozgalmi, mai szóval a szociáldemokrata erők vezetését elfogadni,

hiszen még nem láthatta a történelmi bizonyítékot. A zseniális művész, író azonban megérzi azt is, amit még nem ért meg.

Nézzük a tényeket.

A fasizmus a belső erőkre építve, kispolgári demagógok, illetve tábornokok vezetése alatt, az egyházak támogatásával győzött a világ minden félperifériáján. Ez abban a korban Közép- és Dél-Európát, továbbá a Távol-Keleten a már jelentős mértékben iparosodott Japánt és Dél-Amerika legfejlettebb államát, Argentínát jelentette. Ebből az következik, hogy a fasizmusok létrejöttének objektív oka volt.

Melyek voltak az okok?

A tudományos és technikai forradalom, leginkább az agrártechnikai forradalom a félperiférián élő országokat megfosztotta a mezőgazdaságuknak az ipari forradalom óta élvezett komparatív előnyétől, elindított egy folyamatot, amiben a félperifériák utolérési folyamata leállt, sőt lemaradássá váltott át. Az érintett térségben a liberalizmus térhódítása, ami nagyrészt a zsidó kisebbségnek volt köszönhető, egyre inkább irritálóvá, megemészthetetlenné vált. Ezért lett népszerű a múlt felé forduló nacionalizmus, a fasizmusok szembefordulása a liberalizmussal, a zsidósággal.

Nemcsak az élen álló, és gyorsan fejlődő, de a felzárkózó társadalomban is sikerre számíthat a liberalizmus, de a lemaradók soha nem liberálisak, hanem konzervatív nacionalisták, jobboldaliak. Ebből fakadt a közép-európai zsidóság szerepének és elfogadottságának az alapvető fordulata is. A vasúthálózat kiépítése lehetővé tette, hogy a közép-európai agrártársadalmak termékei eljussanak a nyugat-európai piacokra. Az agrárkonjunktúra az egyik oldalon lehetővé tette az iparosodott országokénál is gyorsabb gazdasági növekedést, a másik oldalon a zsidóság viharos gazdasági és kulturális térhódítását. A gyors fejlődés motorjai és az abból fakadó meggazdagodás fő haszonélvezői döntően a zsidók voltak, azok társadalmi megbecsülése is javult. Belőlük került ki a térség liberalizációjának élcsapata. Ugyan a társadalmi fejlődés igényeivel szemben ellentmondásosságot teremtett, hogy a mezőgazdaság felértékelődése együtt járt a nagybirtokos osztály politikai súlyának növekedésével is. Ez azonban rá volt szorulva a zsidók által működtetett

kereskedelemre és feldolgozóiparokra, ezzel a zsidóságra, tehát türelmes volt velük szemben.

A fejlett demokráciákban kibontakozó agrártechnikai forradalom azonban nagyon gyorsan leértékelte a közép-európai agrárszektort, ezzel megfordult a társadalmi és gazdasági helyzet. A földbirtokos osztály elvesztette korábbi komparatív előnyét, ezért aztán még inkább a múlt felé fordult. Ezzel szemben az iparban és a kereskedelemben kulcsszerepet játszó liberális zsidóság gazdasági tekintetben felértékelődött, alkalmasnak mutatkozott arra, hogy lépést tartson a fejlett Nyugattal. A válságos társadalmi és gazdasági helyzetben is boldogulni képes zsidóság ellen fordult a társadalmi fejlődésben egyre jobban lemaradó hatalom, és annak mérgező hatására a közvélemény is. Általános történelmi tapasztalat, hogy a lemaradó társadalmakban megromlott helyzetükért a liberalizmust tartják felelősnek. A közhangulat a liberálisok ellen fordul, a konzervatív erők viszont erősödnek. Az általános lemaradás ellenére is boldoguló etnikumot, osztályt pedig meggyűlölik.

Amíg a gyors növekedés évtizedei alatt a liberális erők gyarapodtak, a lemaradás viszonyai között a mozgásterük beszűkült. Ebben az új helyzetben a munkásmozgalom vezetését el kellett volna fogadni. Minden más politika a fasizmus győzelmét szolgálta.

Mindez a rendszerváltás után nálunk is újra kialakult. A liberális erők beteges szocialistaellenes politikába fogtak. Ők lettek a baloldal legélesebb támadói. Ez is hozzájárult a jobboldali erők hatalomra jutásához.

Az MSZP győzelme után ugyan, a hatalom megtartása érdekében, koalícióra léptek a kormánnyal, de abban olyan szélsőséges liberális politikát folytattak, aminek a liberális erők, és a zsidóság elleni hangulat, végül az SZDSZ súlyos veresége lett a következménye.

Miért írtam le mindezt?

A közép-európai társadalmak, mindenekelőtt a magyar, alapvetően nem liberális beállítottságú, ha ebből többet akarnak a torkán lenyomni, mint amennyit meg tud emészteni, ellene fordul. Most újra a hatalom részeseivé váltak a liberálisok, de félni kell, hogy ismét ott folytatják, ahol száz éve jártak, sokat akarnak, és ezért aztán a keveset sem érhetjük el.

Ady Endre nagyságát elsősorban a magyar zsidóság ápolta, mégsem tanult tőle. Ő száz éve már felismerte, hogy a liberalizmus erőtlen az elavult

társadalmi viszonyok felszámolására. Erre csak a baloldal képes, ezért minden liberálisnak kötelessége a baloldal politikai hegemóniáját tudomásul venni. Hogy ezt az SZDSZ vezetői belássák, csak remélni lehet.

Az ország nagysága nem előny

A magyar történelemfelfogás azon alapul, hogy minél nagyobb volt az országunk, annál jobb bizonyítványt érdemel a politikát alakító hatalom, mert a nép érdeke nem a jólét, hanem a minél nagyobb ország. Ebből csak az igaz, hogy a nagyobb ország politikai vezetőinek nagyobb a nemzetközi szerepe, több a katonája, és általában ennek megfelelően a jövedelme is. A népnek, a nemzetnek azonban semmiféle érdeke nem fűződik ahhoz, hogy minél nagyobb államnak legyen a polgára. Sokkal inkább igaz ennek az ellenkezője.

Az európai népek, országok állampolgárainak sorsa inkább fordítottan, mint egyenesen arányos azzal, hogy mekkora és milyen egységes országban élnek. Talán a Római Birodalom volt az utolsó példa arra, hogy a nagyságból jó is fakadhat. De ez olyan régen volt, annyira ködbe vész, hogy inkább kivételnek, mint szabálynak kell tekinteni. Azóta azonban a kisebb országokban, politikai önkormányzatokban mindig sokkal jobb sorsa volt a népnek, mint a nagyokban. Ez így van ma is. Európában a törpe államok lakossága a leggazdagabb, amelyek kicsiségük miatt, még mellékszerepet sem vállalhatnak a világpolitikában. A lakosságuk életszínvonalát, politikai szabadságát illetően ezeket a törpéket követik a mienkénél kisebb államok. Ebben a rangsorban az első öt helyezett: Svájc, Dánia, Svédország, Norvégia és Finnország, tízmilliónál jóval kevesebb lakossal rendelkezik. Az elmúlt tíz év során a leggyorsabb gazdasági növekedést is két kis ország, Finnország és Írország érte el. Minden tekintetben csak a kicsik után kullognak a nagyok, akik több mint ezer éve az európai politikai színpad fő szereplői.

Annak sincs semmi jele, hogy a kicsiket a nagyobbak le fogják előzni, sőt. Például az elmúlt tíz év során a fenti kis államok mindegyikébe, egy lakosra vetítve, több tőke áramlott, mint a nagyokba.

Miért jobb a kis államok népének?

– Ezekben kisebb a veszélye annak, hogy a diktátorhajlamú polgárai politikai szerepre törnek. Ez a veszély igazán csak a nagy népeket fenyegeti.

– Kénytelenek opportunista külpolitikát folytatni. Eszükbe sem juthat, hogy ők befolyásolják a szomszédaik politikai életét, csak arra törekednek, hogy azok hagyják őket békében. Szerencsére, a nagyok sem igen vágynak a kisebbek meghódítására, hiszen az ő gigantikus terjeszkedési terveikhez csak a másik nagy legyőzése méltó.

– Keveset fordítanak fegyverkezésre, hiszen a másokra ható erőszakra eleve alkalmatlanok. Arra ugyan találunk nemcsak a múltban, hanem a jelenben is példát, hogy a viszonylag kis államok is fegyverkeznek, de sokkal jellemzőbb volt és maradt, hogy ebben a hisztériában is inkább a nagyobbak szenvednek. Az elmúlt század során a három fegyverkezési világbajnok a náci Németország, a sztálini Szovjetunió volt, jelenleg pedig az eleve példátlan fölényt élvező Egyesült Államok.

– Ha egy nép eleve nagy, nem kell feltétlen kis államokra szakadnia. Elég, ha a politikai életét minél jobban decentralizálja, azaz ne az állam, hanem a térségei legyenek az igazi politikai és gazdasági egységek. A Nyugat történelmének és kultúrájának bajnokai a városállamok voltak. A decentralizáció előnyös voltára a jelen példája az Egyesült Államok és Németország. A gazdaság úgysem nagyon törődik az államhatárokkal. Fontos, hogy a politika és a kultúra legyen minél inkább decentralizált. Ez pedig csak akkor valósulhat meg, ha az ország miniszterelnöke nem népszerű vezér, hanem a megosztott politikai erők szolgája.

Ha tudomásul vesszük a tényeket, vagyis hogy egy népnek annál jobb, minél kisebb államban él, akkor már nehéz azt a politikai erőt jótékonynak tekinteni, amelyik elsődleges célja az ország nagyobbítása. Ha valamiféle zseniális vezetőnek, vagy a világpolitikai erők játékának köszönhetően egy nép vezetését olyan politikai erők ragadják magukhoz, amelyek a térbeni növekedést tekintik elsődlegesnek, akkor a végkimenetel mindig szörnyű tragédia. Mivel a szélsőséges, hittől és nem a realitástól vezetett pártok mindig a nagy egységek létrehozására törekszenek, ezeknek, legyenek a politikai skála bármelyik szélén, politikai veresége számomra csak öröm lehet.

Mielőtt a következő kérdésre térnék, a fentieket lefordítom az elmúlt száz év magyar politikai eseményeire, főként Trianon következményeire.

Ma a megcsonkított ország lakói jobban élnek, mint élnének akkor, ha az ország általunk történelminek tartott határai sértetlenek maradtak volna. A Trianon előtti állapot fennmaradása esetén az ország jelenlegi lakossága lényegesen szegényebb lenne, és jövője a Nyugathoz való politikai, gazdasági és kulturális csatlakozás szempontjából sokkal nehezebb volna. Az országunk megcsonkítása csak azon magyarok számára vált csapássá, akik nálunk szegényebb országoknak lettek az állampolgárai. Mivel ezek több millióan voltak, és nagyobbik felük a jelenlegi országhatárhoz csatolható térségben él, Trianont a magyarság joggal nemzeti csapásként fogja fel.

A Monarchia szétesésének következtében mely népek jártak jobban?

– A legjobban az osztrákok jártak, akik egy jelentős birodalom vezetőiből egy kis német állam polgárai lettek. A két világháború között ők is a német egységben látták a Monarchia elvesztése utáni vigaszt. Ebből a világpolitika józanította ki őket. Kis német állam lettek, de a Monarchia többi népéhez viszonyított életszínvonaluk a négyszeresére nőtt.

– Hozzájuk hasonlóan jól csak a szlovének jártak, akik, többek között éppen a kicsiségüknek köszönhetően, megóvhatták magukat a politikai kalandoktól. Száz éve még hozzánk viszonyítva legfeljebb fele életszínvonalon, ma nálunk is jobban élnek.

– Mi, magyarok, akik az etnikai testvéreink harmadát vesztettük el, de az életszínvonalunk minden Trianonban nyertes népéhez viszonyítva nőtt.

– A csehek voltak Trianon előtt a Monarchiában a leggazdagabb és legpolgárosultabb történelmi etnikum. Minden tekintetben a Nyugat szerves részének lehetett tekinteni őket. Ma alig élnek jobban, mint a mai Magyarország lakói. Azóta kissé szerencsésebbek, mióta a velük közeli rokon szlovákoktól is megszabadulhattak.

– A szlovákok látszólag jól jártak azzal, hogy a csehek igyekeztek magukhoz emelni őket, és ennek érdekében óriási támogatást adtak, de azért nálunk ma is szegényebbek, és messzebb vannak a Nyugattól.

– A horvátok Trianon óta sokkal inkább a Balkánhoz, mint a Nyugathoz idomultak.

– A szerbek országa nemcsak visszazsugorodott a Trianon előtti méreteire, de a lakossága soha nem volt olyan messze a Nyugattól, mint napjainkban. A szerb nép jövője azóta reménytelenebbé vált.

– Látszólag a románok nyertek Trianonban a legtöbbet, megkapták azt az Erdélyt, amely a reformáció óta mind polgárosodásban, mint kultúrában közelebb állt a Nyugathoz, mint a mai Magyarország. De nem ők emelkedtek fel Erdélyhez, hanem Erdélyt rántották vissza az ortodox Kelet-Európába.

– Közép-Európa azzal vesztett azonban a legtöbbet, hogy a két, minden tekintetben leginkább progresszív etnikumát, egyrészt a németséget, tételesen a Szudéta-vidéki, a morva, a sziléziai németeket, a szászokat, a svábokat, másrészt a zsidóságot kiirtották, kitelepítették, illetve kiüldözték. Ezzel elvesztettek mintegy tizenötmillió olyan polgárt, aki leginkább társadalmi és gazdasági erő lehetett volna a Nyugattól való példátlan lemaradásuk ellen.

Szögezzük le: Trianon után nem a nyertesek jártak jobban, hanem sokkal inkább a vesztesek, és azok között is azok, akiket kitelepítettek, elüldöztek, kimenekültek, és akik a nyomor elől már Trianon előtt kivándoroltak.

Az utóbbi megállapítást érdemes számokkal bizonyítani.

Ami a zsidókat illeti. A haláltáborokból megmenekült kisebbségük esetében a kiüldözöttek és szülőhazájukat is elhagyók lényegesen jobban élnek, többre vitték, mintha maradtak volna. Hozzáteszem: azok jártak jobban, akik nem Izraelbe, hanem az Egyesült Államokba mentek.

Ami a német kisebbségeket illeti. Ezek ma Németországban négyszer, tízszer jobban élnek, mint ha közép- és kelet-európai országokban maradtak volna.

Ami az Amerikába kivándorolt magyarokat illeti. Ők hatszor jobban élnek ott, mint itthon maradt honfitársaik. Akik Trianon után az elszakított területekről jöttek haza, ma kétszer, háromszor jobban élnek, mint az ott maradtak.

Most, hogy Ady Endre Nagyváradon írt cikkeit elemeztem, látom, hogy a magyar nacionalizmus ugyan ma már sokkal kisebb, mint az ő korában volt, kisebb főleg a közvéleményben, de még mindig nagyon könnyen feléleszthető, ha a politikai hatalomvágy erre játszik. Az Orbán-kormány

négy éve, és főleg a bukását követő első megnyilatkozása azt tanúsítja, hogy még mindig lehet játszani a nacionalista kártyával.

A politikai tehetségek ritkák...

A politikai szerepre születettek között nagyon kevés a zseni. De még azokat sem szabad összekeverni, sem a szellemi, sem az erkölcsi nagyságokkal. Az ilyen még a kevesek között is nagyon ritka. A politikai tehetségek nagy többsége vagy ideológiai megszállott, vagy kisebbrendűségben szenvedő, hatalom nélkül középszerű kispolgár lenne. Sok millió politikai ambíciójú ember közül is legfeljebb egy zseni, illetve a hatalom megszerzésére és megtartására alkalmas kiemelkedő képességű akad.

A világtörténelemben Nagy Sándort és Napóleont tartom igazi hatalmi zseninek. Mindkettő végül közveszélyessé vált.

Nagy Sándor eleve zseninek született, de ehhez még sokat adott a tény, hogy egy, a görög kultúrával megfertőzött katonanép királyának a fiaként született, az emberiség egyik legnagyobb és legsokoldalúbb elméje, Arisztotelész volt a nevelője. Testi és szellemi adottságai alapján is a sok százezerből egy lett volna.

A politikai történelemben példátlan sikereket ért el, de ennél is jelentősebb következménnyel járt az, hogy a görög kultúrával megfertőzte az antik világot, mindenekelőtt Kis-Ázsiát. A hatásának köszönhető, hogy az időszámításunk előtti pár száz évben Alexandria lett a szellemi fejlődés páratlan csúcsa. Máig a történelem egyik rejtélye, hogy miért nem hasznosult az a szellemi és technikai kincs, ami ott összegyűlt. De ez a magát istennek tartó zseni is csak azért nem okozott mérhetetlen károkat, mert korán meghalt. Talán elsősorban Nagy Sándor hatásával magyarázható, hogy egészen a XIV. századig a közép-keleti kultúra felette állt az európainak. Ennek a mintegy ezerötszáz éves fölénye az első felében ugyan a mediterrán kultúra katonai, államszervezeti és jogi téren fölényt élvezett, de a gazdasági és tudományos fölény végig a közép-ázsiai kultúráé volt. Nagy Sándor azonban képtelen volt figyelembe venni, hogy egyedülálló képességeinek is van határa. Szerencsére fiatalon meghalt. Milyen sok veszteségtől szabadult volna meg a társadalmi fejlődés, ha minden politikai zseni hozzá hasonló korában ment volna el a másvilágra!

Napóleon is csak Nagy Sándor nyomába léphet, mégis a Nyugat történetében ő volt a legnagyobb politikai zseni. A jogrendszeren keresztül a hadvezetésig sokat köszönhet neki a Nyugat, de ezért a jóért iszonyú árat kellett fizetni. Eszetlen hódításokig fokozta katonai sikereit. Már öncélúvá vált nála a mindenki más számára lehetetlennel való próbálkozás is. Az, hogy ennek mi az ára, fel sem merült előtte. Eszelős vágyai érdekében halálba küldte nemcsak a francia, de számos más európai nép legjobb katonáit. A francia nép máig úgy csodálja, mint egyik legnagyobb fiát, holott az nem nagy baj, ha egy költő- vagy festőzseni többé-kevésbé bolond, illetve saját teljesítményétől megrészegülve megbolondul, mert ez a köznek nem kerül sokba. De azért, ha egy politikai és katonai zseni veszti el arányérzékét, aki mellesleg a kor legnagyobb nyugati népének a császára is, a népnek kell iszonyú árat fizetni.

A két igazi zseninél voltak lényegesen kisebbek is, de nem kisebb károkozók. Elég csak a három általam már megéltre, Hitlerre, Sztálinra és Mao Ce-tungra gondolnunk. Az első kettő még egy értelmiségi társaság által megkövetelt szellemi képességgel sem rendelkezett.

Hitler olyan egységesen maga mögé tudta állítani a népet, mint előtte és utána senki. Még akkor is követték azt a kispolgárt, amikor már a céljai, tettei a józan ész határán messze túl léptek. Az, hogy Hitler politikai zsenialitásáért milyen árat fizettek a németek, közismert.

Sztálin politikájáért eleve nagy árat fizettek a kelet-európai népek, de a nagyját még ezután kell megfizetniük. Ma már világos, hogy a térség népeinek millióit elpusztító áldozatok száma a gyors népszaporulattal még pótolható volt, a szovjetrendszer összeomlása óta azonban a történelemben példátlan népességfogyás következett be.

Arról még ma sem mernek beszélni a történészek, hogy Churchill rendkívüli politikai képességének milyen szerepe volt abban, hogy a Brit Birodalomból pár évtized alatt másodrendű hatalom lett. Churchill azzal, hogy képesnek tartotta magát arra, hogy az angolok világbirodalmát megmentse, csak felgyorsította annak a széthullását.

Vegyünk egy másik XX. századi példát, De Gaulle-t. Ő még a magas termetéhez képest is nagy államférfinak tartotta magát, és ehhez szabta népe képességeit is. Erővel meg akarta tartani az országa gyarmatait, megőrizni a francia nyelv évszázados nemzetközi szerepét, önálló atomerőt fejlesztett

ki, reálisnak tartotta, hogy szuperszonikus repülőgépet fejlesszen ki a francia ipar.

Ezzel már szinte el is jutottunk a végkövetkeztetésre: a politikai zsenik mérhetetlen károkat okoznak azzal, hogy túlbecsülik a maguk és népük képességét. Mivel ez alól a történelem nem ismer kivételt, általánosítható a szabály: a politikai zseniktől mentse meg a népeket a sorsuk!

Kossuth-jelenség

A XIX. századi magyar történelem Kossuth Lajosban találta meg a maga politikai zsenijét. Ő is messze túlbecsülte a valóban kivételes politikusi képességét. De nemcsak a sajátját, hanem a népéét is. Féktelen hatalomvágyában elképzelhetőnek tartotta, hogy egyrészt szembeszálljon kifelé az Oroszország által támogatott, és a nyugati hatalmak érdekének hasznos politikai szereplőjével, a Monarchiával, másrészt hogy mereven szembe forduljon az ország lakosságának felét kitevő kisebbségek mindegyikével. Az ő esetében a bécsi udvar is tévedett, nem ismerte fel, hogy Kossuth lett volna a leghasznosabb alattvalója, ha nádorként kiélheti politikai ambícióit. Ezt nem én mondom ma, hanem Ady Endre mondta 1902-ben, és nagyon igaza volt.

Az utóbbi százötven év magyar történelmét, leginkább a trianoni megcsonkítást, nem tudjuk megérteni, az újabb Kossuthoktól nem tudunk megszabadulni, amíg helyére nem tesszük Kossuth Lajos történelmi szerepét.

Az utókor mosolyogni fog az olyan szereptévesztésen, aminek most vagyunk a tanúi. Orbán Viktor, azaz a jelenkori Kossuth vezette jobboldali, nemzeti romantikus kormánykoalíció Széchenyi zászlaja alatt folytatja a gazdaságpolitikáját, liberális ellenzéke pedig Kossuth nevét használja arra, hogy ünnepelhesse a maga ellenmillenniumát. Már az is szereptévesztés, hogy a jobboldali kormány, élén a Kossuth szerepét játszó miniszterelnökével, Széchenyit tűzte a zászlajára, de azt még menteni lehetett azzal, hogy a választásokra a gazdasági célokra való mozgósítással akart felkészülni. Azért azt látni kell, hogy Széchenyi és az Orbán-kormány politikája között kevés a fedés. Azt azonban nem lehet megérteni, hogyan jutott a liberális SZDSZ oda, hogy politikáját Kossuth Lajos nevével

fémjelezze. Kossuth politikája ugyanis a Fideszét, és még inkább a MIÉP-ét fedi jobban. Az SZDSZ politikai értéke a nyugatosodás, az etnikai türelem. Ezzel szemben Kossuth egyáltalán nem vette figyelembe az adott világpolitikai tényeket, és türelmetlen volt az országban élő etnikumokkal szemben.

Az SZDSZ legfeljebb a 48-as, márciusi fiatalokat tekintheti történelmi elődjének, mindenekelőtt azzal, hogy a sajtószabadságot tekintette első céljának. A tizenkét pontban csak az utolsó, az unió kimondása bizonyult hosszú távon végletes hibának. Kossuth számára viszont éppen Erdélynek az országhoz való csatolása volt a legfontosabb. Ő, mint kiváló újságíró, a magyar sajtó szabadságának híve volt, de hallani sem akart arról, hogy az országban élő milliós kisebbségeknek is legyen szabad sajtójuk. Kossuth csak az emigrációban, azaz minden hatalmától megfosztva lett a kisebbségekkel való tárgyalás, sőt megegyezés híve. Tanuljuk meg végre, hogy a reálpolitikai belátás az emigrációban nem érdem, azt a hatalom birtokában kell gyakorolni.

Kossuth még nagyobbat hibázott abban, hogy nem számolt a világpolitikai realitásokkal. Egyszerre akarta elűzni az orosz cár túlerőt jelentő hadseregétől támogatott Habsburg császárt, akihez a Nyugat ragaszkodott, ugyanakkor szemben állt az ország lakosságának felét kitevő kisebbségekkel. Kossuth akkori vállalása olyan, mint ma a MIÉP azzal, hogy a NATO-nak és a nyugati pénzvilágnak egyszerre üzen hadat. De ezt a Kossuthot nem a MIÉP, hanem a liberális SZDSZ tekinti példaképének. Meg lehet ezt érteni?

Az országunk és népünk erejét túlbecsülő Kossuth-politikát máig szenvedjük. Hiába idézgetjük az emigrációban élő Kossuth utólagos okoskodását, hiszen minden hatalmát vesztett politikus elismeri a realitásokat.

A centralizált hatalom önpusztító

Történelemtudományunk és oktatásunk százötven éve azt szuggerálja, hogy akkor volt jó az országnak, ha erős volt a központi hatalom, annak hiánya szükségszerűen anarchiát szült. Hiába tanúsítják a történelmi tények ennek

az ellenkezőjét, a magyarság tudatában ma is az él, hogy az erős központi hatalom nemzeti érdekünk.

A Nyugat sikerének a világ nagy kultúráival szemben a kulcsa éppen az, hogy történelmében hiányzott, illetve ha elő is fordult, mindig gyenge volt a központi hatalom. Ha mégis sikerült kiépíteni az erős központi hatalmat, az mindig tragédiába torkollott. A Nyugat minden nagy társadalmi és kulturális sikere a decentralizált városok, az erős önkormányzatok, a kis államok keblében született.

Az észak-olasz, a németalföldi és a német önálló városok jelentették a tudományos, a technikai és a kulturális élvonalat. Ezzel szemben a legjobb adottságokkal rendelkező, de politikai értelemben centralizált Franciaország elsősorban a katonai sikereire lehet igazán büszke.

Franciaország esetében tisztázásra szorul a fogalom: mit kell érteni kulturális fölényen?

Semmi esetre sem a csúcsokat, hanem az átlagos magasságot, azaz az átlagos kulturális színvonalat. Franciaország, helyesebben Párizs, éppen akkor jelentette a kulturális csúcsot, amikor a társadalma viszonylag lemaradóban volt, amikor az iparosításban lemaradt. Ugyanezt mondhatjuk el a XVI. századi spanyol birodalomról, vagy a XIX. századi Oroszországról. Sok tekintetben a múlt századi Bécsről, sőt a századfordulós Budapestről is. Egy nép, egy társadalom kulturális színvonalát nem a kiemelkedő tehetségekkel, hanem az átlaggal kell mérni. A nagy elméleti tudósok és művészek ugyanis ott teremnek, ahol sem a gazdaság, sem a társadalmi élet nem kínál kiemelkedési lehetőségeket. Minél nagyobb a társadalmi és gazdasági lemaradás, annál több tehetség megy a kulturális pályák felé, hiszen csak ott remélhet sikert. Ahol virágzik a gazdaság, a tehetségek többsége a gyakorlati pályák felé fordul. Ezt láthatjuk korunk demokratikus társadalmaiban is.

A lemaradó társadalmak látszateredményekre való koncentrálása szinte számszerűen kimutatható: az egyes országoknak a versenysportokban elért, egy lakosra jutó eredménye annál nagyobb, minél nagyobb a társadalmi elmaradottságuk.

Gondoljunk a magunk szocialista évtizedeire. Abban csak a politikában, a sportban, a művészetekben és a tudományokban lehetett kiemelkedni. Hatalmat is hozó sikert pedig csak a politikai életben lehetett elérni. Más

téren komoly tehetségekből is szellemi tekintetben törpe politikusok lettek, mivel ezen a pályán sem volt helye az önálló gondolatoknak. Sorra arattuk a világsikereket a sportokban. Azt hihettük, a mi népünk a sportra termett. Jobban virágzott az elméleti tudósok elméleti kutatómunkája, mint ma. Több volt a költő és drámaíró, mint a jelen demokráciában és piacgazdaságban. A rendszerváltás óta a tehetségek többsége a reálszféra felé fordul. Ma inkább meggazdagodnak, mintsem politizálnának.

Az egységben az erő

Történelemfelfogásunk a magyar köztudatba azt szuggerálta, hogy annál jobb a magyarság sorsa, minél egységesebben áll az egész nép a hatalom mögé. A kiadott jelszó: egységben az erő. Ezzel szemben minden magyar és nemzetközi tapasztalat azt tanúsítja, hogy a megosztott nézetek kulturált harca, ütköztetése mindig jót, az erős központi hatalom mindig rosszat hozott. Csak az olyan állam képes a nemzetközi követelményekhez és a hazai társadalmi elvárásokhoz rugalmasan igazodni, amelyiknek erős az ellenzéke. Ezért voltak gazdagok azok a népek, amelyekben nem nagyon centralizálódott a legfelső hatalom, amelyekben a városok, tájegységek, országrészek nagyfokú politikai és gazdasági autonómiát élveztek. Ez volt, és maradt a demokrácia fölényének alapja, ezért gazdagabbak ma a kis államok. Ezért tűntek el a fejlett világban a diktatúrák.

Természetesen, minden hatalom, párt azt szeretné, ha az ellenzék nélkül is keresztülvihetné az akaratát. Most is ezért folyt, a közízlést sértő hangnemben, a választási harc. Azt akarja minden párt elhitetni a választókkal, hogy ő a magyar érdekek egyedüli hordozója, és minden másik párt léte eleve rontja a nemzet esélyeit. Ígéretei szerint, ha hatalomra kerül, mindenkinek minden jó lesz, ha másik pártok kerülnek hatalomra, akkor minden rossz lesz. Ez a beteges, illetve hatalomvágytól ösztönzött elfogultság egyre inkább átterjed a választók jelentős hányadára is. Egyre többen a saját pártjukat szeretnék a korlátlan hatalom birtokosának látni.

A magyarság történelemfelfogásán alapuló politikai egységvágy azonban önveszélyes betegség, ami ezer év óta a nemzeti tragédiákat szabadítja ránk.

Ennek bizonyítása érdekében elemezzük a politikai egység és megosztottság szempontjából a rendszerváltás utáni politikai

tapasztalatainkat.

1990-ben a választók többsége rendszerváltást kívánt, de nem akarta elveszíteni azt a jót, elsősorban a létbiztonságot, amit az utolsó tíz évben elért. A választók a Demokrata Fórumot állították az első helyre, de erős ellenzék is került mellé. Antall József vállalhatta a kormányalakítást. Ő, mint a nemzeti államfelfogás és alkotmányosság híve, a főfeladatot a demokratikus alkotmány kialakításában látta, ami alatt nemcsak a kívánatos korszerűsítést, hanem a kelleténél több restaurációt szeretett volna. Ehhez kellett a kétharmados parlamenti többség. Ennek érdekében kötött az SZDSZ-szel paktumot. Ebben olyan engedményeket adott a liberális pártnak, amit sem a választók, sem a saját pártjának derékhada nem tartott elfogadhatónak. Antall József a többség birtokában olyan mértékű restaurációba fogott, ami aztán a következő választáson a csúfos bukást hozta.

Összegezve: az MDF bukását az okozta, hogy a választóktól kapott erejénél nagyobbal akart élni. Nem értette meg a lakosság azon részének az érdekeit, akik féltették a szocializmus utolsó tíz évében elérteket, mindenekelőtt a létbiztonságot.

1994-ben a választók soknak találták a régi rendszer restaurációját, a szocialista múltjuk pocskondiázását, a volt párttagok köréből az érdemesek mellőzését, a szakmai tekintetben gyengébbekkel való lecseréléseket. Ezért kapott az MSZP ajándékba abszolút többséget. A párt vezetése, élükön Horn Gyulával, azonban nem elégedett meg az abszolút többséggel, hanem a választóktól kapottnál nagyobb kormányzati hatalom érdekében koalíciót kötött az SZDSZ-szel. Ahogy Antall József a magyar nemesi társadalom, úgy Horn Gyula a bolsevik egypártrendszeren alapuló centralizált hatalom neveltje volt. Ő sem akart az ellenzékkel alkudozni. A múltjában és módszereiben balos Horn a gyakorlatban a túlzott liberalizmus megvalósítója, a jövedelmek túlzott differenciálódásának zászlóvivője lett, és mint ilyent buktatták meg a következő választáson. Mivel sokan az MSZP-ben az SZDSZ érdekeit kiszolgáló pártot láttak, a mandátumuk lejárta után az MSZP-t jelentősen, az SZDSZ-et katasztrofálisan megbüntették a jobboldalra átállt szavazók.

Ha Horn nem köt szövetséget az SZDSZ-szel, hanem az akkor még két liberális párt között minden konkrét esetben azt választja, amelyikkel meg

tud állapodni, nem kényszeríti a kiváló politikai érzékkel megáldott Orbánt, hogy átálljon a konzervatív jobboldalra, ahol tárt karokkal fogadták.

1998-ban a Horn-kormánnyal és mindenekelőtt az SZDSZ-szel szembeforduló Fidesz előtt nyílt meg a kormányalakítási lehetőség. Nem kapott ugyan abszolút többséget, de megnyílt a lehetőség Orbán számára, hogy koalíciót kössön a másik két jobboldali párttal. Orbán Viktor nem vállalta a kisebbségi kormányt, inkább összeállt a Torgyán vezette Kisgazdapárttal. Ha akkor meg merte volna kockáztatni a kisebbségi kormányzást, senki nem merte volna megbuktatni. Legkevésbé Torgyán, mert az új választáson a választók abszolút többséget adtak volna a Fidesznek, a megbuktató pártok pedig súlyos veszteséget szenvedtek volna el. De Orbán nem mert kockáztatni, nem akarta próbára tenni az azonnal megszerezhető hatalmat, azt hitte, annál jobb a politikai terveinek, minél nagyobb többséget tud a választási eredmények alapján maga alá szervezni. Eleve tudta, hogy Torgyánnal akkor bánik el, amikor akar. Magam azzal váltam az Orbán-kormánytól távoltartóvá, hogy Torgyánnal szövetkezett. Azt azonnal fel sem tudtam mérni, hogy az ateista és liberális fiatalokból szerveződött Fideszből pár év alatt nemzeti romantikus és konzervatív lesz.

Nem azt tartom hibának, hogy a politikai vezető úgy változtatja a politikai nézeteit, mint más a köpönyegét, hanem azt, hogy a köpönyegforgatást nem a közvéleményhez való igazodás, hanem a hatalom pillanatnyi érdeke, a közvélemény félrevezetése motiválja. Mindig közveszélyesnek tartottam azt a politikust, akinek sziklaszilárd meggyőződése van, azaz bigott. Az ilyen politikusok hajthatatlanok, holott a közvélemény hajlékony.

A társadalom számára az olyan középszerű politikus a hasznos, aki a középszerűségét maga is belátja, azt tartja feladatának, hogy igazodjon a társadalom hangulatához. A hasznos politikus az élet más területein nem vinné sokra, hiszen semmiben sem kiváló. Ha Orbán Viktor nem tartaná magát mindenkinél okosabb, ügyesebb politikusnak, ha szükségét érezné, hogy jó csapata legyen, beírhatná a nevét a magyar történelembe. Ő szeret futballozni, és nyilván eszébe sem jut, hogy csak olyanokból állítsa össze a csapatát, akik ugyan tehetségtelenek ehhez a sporthoz, de minden labdával őt keresik. Az nem is baj, ha egyébként más csapatába be sem kerülhetnének, hiszen nem alkalmasak arra, hogy felismerjék a helyzetet, és a labdát képesek oda rúgni, ahol a helyzet megkívánja. Márpedig Orbán

csapata olyanokból állt, akik nem a pályát nézték, hanem csak azt látták, hova várja főnökük a labdát. De erről később.

2002-ben sem látszik a választási harcon, hogy a pártok tanultak volna a múlt hibáiból, most is az egymás sárba tiprására törekszenek. A magyar politikai kultúra nem jutott el odáig, hogy a választás vesztesét is megbecsülje. A választók értékesebb harmada azonban értetlenül áll a pártok egymást gyalázó politikájával szemben. Ők már az elmúlt három választás után megtanulták, hogy a lakosság nagy többségének a sorsa nem csak attól függ, melyik párt nyer, illetve veszít. Van ugyan az egy százalékot kitevő politikai réteg és azok szekértolói, akik csak valamelyik párt hátán boldogulhatnak, de ne értük folyjék a politika.

A választások finisére a politikai ellentétek a vártnál is jobban kiéleződtek. A kormány egyre kevésbé válogatott az eszközökben, egyszerűen azt a látszatot igyekezett kelteni, hogy a nemzet érdekeit csak ő képviseli, és mindenki hazaáruló, aki nem rájuk szavaz. Ez az ízléstelenség a kokárdák kitűzésével kezdődött. Már a Rákosi-korban megfogadtam, hogy évente egy alkalomnál többször nem tűzök kokárdát, és életem során kétszer nem viszek zászlót. (Eddig még egyszer sem vittem.) Eleget láttam a fasiszták és a sztálinisták zászlóerdejét, a kokárdákkal való pöffeszkedést ahhoz, hogy ne váltson ki utálatot bennem, ha egy demokratikus választás előtt hetekkel csak azt tekintsék magyarnak, aki kokárdával jár. Ha ezt az elvárást elmondják egy nyugati országban, értetlenül állnak vele szemben. Ott senkinek nem jut az eszébe, hogy az a jobb hazafi, aki ehhez vagy ahhoz a párthoz tartozik, és ezt a nemzeti szalaggal mutatja ki.

Ha tőlem kérnek tanácsot, melyik pártra szavazzanak, akkor azt mondom: ha a kis szélsőséges pártoktól eltekintünk, nagyjából mindegy. Elég, ha azt választják, amelyik a másik pártban a legkevésbé kártékony, nemzetet eláruló ellenséget lát. Az ideális párt az lenne, amelyik tisztelne minden olyan másik pártot, amelyik mögött a választók legalább öt százaléka áll. Csak sajnálni tudom, hogy nálunk még fontos hatalmi posztokon is vannak olyan vezető politikusok, akik a más pártokhoz tartozókat ellenségüknek, a politikai életből kiszorítandónak tekintik. Szerencsére a magánéletben a társadalom többsége számára minden pártban szinte azonos arányban vannak értékes és rongy emberek. Igazán értékes az, aki a másikat nem a pártállása alapján méri.

Ma divat a Nyugathoz való csatlakozásról beszélni. Mi, magyarok akkor leszünk nyugati nép, amikor ugyan választások alkalmával több párt támogatása között osztozkodunk, mert a politikai nézeteink tekintetében is nagyon színesek vagyunk, de egymást nem a pártállása alapján ítéljük meg. Ha esetleg sok pártunk lesz, mindegyiket legalább annyira megbecsüljük, hogy nem szidalmazzuk. Még a választások előtt sem. De arra vigyázzunk, hogy soha, egyetlen párt se érezhesse annyira biztonságban magát, hogy a maga rögeszméit, és ne a közvélemény akaratát képviselje. Bizonytalan esetekben inkább az ellenzéket támogassuk, ne tegyük lehetővé, hogy valaki, amikor a pártja nevében dolgozik, azt hihesse, hogy a nemzet akaratának letéteményese, nem kell figyelnie arra, hogy másoknak esetleg más a véleményük. Addig jó, ameddig nem vagyunk egységesek, ameddig a kormánynak óvatosan egyensúlyoznia kell a sok eltérő érdek és nézet között.

A Fidesz és a nacionalizmus

Közel kétszáz éve minden politika végletesen bánt a nemzeti érzéssel. Ha mint ország elég függetlenek voltunk, túlhajtottuk, ha nem volt függetlenségünk, betiltottuk. Az én fiatal koromban a hatalom azt igyekezett elhitetni a néppel, főként a diákokkal, hogy minden baj oka az ország megcsonkítása. A paraszt nem azért volt szegény, mert a termőföld zöme pár tucat család és a katolikus egyház birtoka volt, hanem mert az ország értékesebb kétharmadát elvették. Akinek történetesen volt földje, az is csak ezért volt szegény. A munkásnak is csak ezért kuncogott a bére. Ne akarjunk addig földreformot, ne bántsuk tehát a kizsákmányolókat, ne akarjunk általános választójogot, politikai szerveződés számára lehetőséget, ne akarjunk a nép fiainak több tanulási lehetőséget, mert előbb vissza kell hódítani a történelmi országunkat. Minden baj oka Trianon!

Szerencsére, a lakosság nagy többsége számára ma ez olyan maszlag, amit már nem vesz be. Maradt azonban a történelmi múlt beteges ünneplése. Orbán Viktor ráérzett arra, hogy az ezredforduló jó alkalmat kínál arra, hogy múltunk dicsőségében fürödhessünk.

A fürdetésünk a Szent Korona-tannal kezdődött. Maga a tan, mint a nemesi osztályuralom és a magyar imperializmus fedőszerveként alakult ki. A világon sehol másutt nincs példa hasonló jogi bűvészmutatványra. Mi

bevittük a Szent Koronánkat a Parlamentbe, ott a bálványimádás tárgyaként mutogatjuk, úgy hordjuk az országban, mint a katolikus klérus a szent jobbot. Mindezt mi nem is tekintjük bálványimádásnak, holott ez is hungaricum, sehol másutt már ilyenhez hasonló nincsen, még ott sem, ahol fennmaradt a királyság. Ezekhez a bálványokhoz még a marxisták sem mernek hozzányúlni.

Szerencsére, a bálványok ma már nem válnak tartós politikai alappá. Maradtak a történelmi példaképek. A Fidesz-kormány első királyunkat úgy ünnepli, mint a tősgyökeres magyar társadalmi viszonyok megalapítóját. Közben nem merjük bevallani, hogy I. István éppen azért alkotott maradandót, mert felrúgta a magyar nacionalizmust, a hatalmát az idegen papokra és lovagokra építette. Még az ügybuzgó történészeink sem találtak mellette egyetlen magyar hatalmasságot, egyetlen magyar püspököt. Ellenben a lázadó, az új vallást és rendet elfogadni nem akaró magyar urakat a német lovagok élén győzte le. De mindezt nem vallhatjuk be, mert akkor ma sem lehetne tiltakozni az idegen tőke, a NATO, az EU ellen.

Aki egyszer elkezd hazudni, annak végül mindig hazudnia kell. Éppen ezért minden hazugság végső soron zsákutcába vezet. Népünk minél többet tanul, minél többet mozog a világban, annál inkább anakronizmus lesz a hazugságokra épülő nacionalizmus. Ezer évig meg lehetett élni úgy, hogy a hatalom igényeihez szabták a történelmet, a jövőben ez már nem fog menni.

A meg nem érett politikai tehetség

Korunk gyorsan változó világában az élet reálterületein az a hasznos, ha a szakterületi orientálódást fiatalon kezdik. A technikai változásokhoz képest a társadalmi élet területén azonban lassú a változás. Ebből fakadóan súlyos egyéniségtorzulások és szakmai tévelygések származnak abból, ha a siker előbb bekövetkezik, mint az alanya megérik, kellő élettapasztalattal rendelkezik, azaz bölccsé válik. Különösen nagy baj az, ha egy politikus képességeit a politikai élet előbb felfedezi, mintsem az érintett személy megérett volna.

A közérthetőség kedvéért gyakorlati példákat:

A számítógépek alkalmazása terén olyan fergeteges a fejlődés, hogy az idősebb generációk képtelenek e téren a lépéstartásra. Ezzel szemben a

fiatalok, már a gyerekek is, ezek gyakorlati alkalmazásában otthon vannak. Ezért aztán e szakterületen a fiatalok kiszorítják az időseket. Ezzel párhuzamosan nem fordítanak kellő figyelmet arra, hogy még a számítógépek gyakorlati alkalmazása is igényli a társadalmi tapasztalatokat, azaz néha a bölcsesség hiánya hibás alkalmazási módszereket szül.

Amennyire fontos az, hogy a zenében, a sportban, az alkalmazott matematikában a tehetségek minél korábban kiszelektálódjanak, és ezek kapjanak minél korábban teret képességük kibontakoztatására, annyira hiba, ha a társadalomtudományokra tehetséges fiatal korán karriert ér el. Előbb lesz a szakma kedveltje, felfedezettje, mintsem megérne.

A gyors technikai változások közepette általánossá válik, hogy egy sor szakterületen a tehetségek azért vesznek el, hasznosítják őket rosszul, mert előbb felfedeződnek, mintsem megérnének, azaz éretlenül jutnak nagy hatáskörhöz, hatalomhoz. Márpedig a társadalmi élet számos területén a meg nem érett tehetségek több kárt okoznak, mint a nagyon közepes képességűek. Ez a jelenség különösen a politikában válik közveszélyessé.

A társadalmi életet, egészen a jelenkorig az jellemezte, hogy a társadalmi funkciók esetében a magas kort alapvető követelménynek, mércének tekintették. A 65 éven felüliek, az öregek tanácsa a nagyon lassan változó világban fényesen bevált. Ez viszonylag jól működött mindaddig, amíg a társadalom rendkívül lassan változott. Idejétmúlttá vált azonban akkor, amikor a társadalmi fejlődés lemaradt, illetve amikor felgyorsult. Nem véletlen, hogy a megérett társadalmi változásokat kikényszerítő forradalmak vezetői általában fiatalok voltak. Egy generációval fiatalabbak, mint a lecserélésre megérett rendszer védelmezői.

A jelenkor demokratikus társadalmaiban is jellemző, hogy az újat követelők általában fiatalok, a konzervatív erők képviselői pedig idősebbek. Ma a nyugati politikusok között számos olyan konzervatív vezető van, aki fiatal korában szinte szélsőségesen baloldali, progresszív volt. Az mindig szomorú következményekkel jár, ha a hatalom olyan politikusok kezébe kerül, akik már fiatalon is konzervatívok voltak.

Ezért tekintettem a Fidesz négyéves uralmát deformációnak, amikor fiatalok játszották az őskonzervatívok szerepét, és velük szemben a társadalmi progressziót a náluk idősebbek képviselték. Ezen az sem segített,

hogy befogadtak maguk mellé, mint másodrangúakat, időseket is, igaz, csak olyanokat, akik soha nem voltak politikai értelemben fiatalok.

A választások második fordulójának finisében azt láttam, hogy a Fidesz politikai támogatói döntően diákok voltak. Nem nehéz arra gondolni, hogy a klérusok, elsősorban a katolikus, az egyházi iskolák diákjait mozgósította. Nagy bűn az, ha a politika bevonul az iskolákba, de még nagyobb, ha ezt a klérus irányítja. A jelen választási tapasztalatok arról győztek meg, hogy korlátozásra szorul az egyházi iskolák köre, illetve azokat meg kell szüntetni, amelyek az adott vallás klérusának politikai eszközévé süllyedtek. Kártékony a középiskolás diákok politikai nézeteit az iskolában alakítani. Ezt az utat követték a török birodalomban a janicsárok iskolái, a bolsevik rendszerben a pártiskolák, a magyar történelem során az egyházi iskolák. Ezt a múltat nem szabad feltámasztani.

Ezért rémültem meg akkor, amikor azt láttam, Orbán Viktor az egyházi iskolák diákjaihoz fordult segítségért.

Megjegyzem, hogy a választások során a klérus a felnőttek között nem sok sikerrel agitált a kormány mellett, de elszomorító, hogy sikeres volt a még tapasztalatlan diákok között. A kereszténység szellemével nem egyeztethető össze az egyház politikai nyüzsgése, és megbocsáthatatlan bűn, ha ezt a fiatalok körében teszi.

Orbán és csapata

Az 1998-as választás során az Orbán Viktor vezette Fidesz eléggé váratlanul, és erkölcsi szempontból nem egészen elfogadható koalíció árán került hatalomra. Ennek ellenére örültem a politikai őrségváltásnak. Akiket leváltottak, azokat le kellett váltani. A Horn Gyula vezette MSZP megérett arra, hogy leváltsák. A párt céljai ugyan a nyugati szociáldemokráciáéval nem voltak ellentétesek, de a belső élete, módszere, káderpolitikája még a bolsevik elődé maradt. Horn nem a magyar társadalom többségének igényeihez akarta igazítani a pártot, hanem a pártjához akarta szabni a magyar társadalmat. Sem politikai múltja, sem képességei nem voltak alkalmasak arra, hogy demokratikus pártot vezessen. Róla a hetvenes évek közepén azt tartottam, hogy Kádár János utódlására a legalkalmasabb. Ez azonban azt jelentette, hogy abszolút alkalmatlan pártvezér a

demokráciában. Kádárnál a csatlós állam viszonyai között nem találhattunk volna alkalmasabb pártvezetőt. De azt is tudtam, hogy demokratikus viszonyok között aligha vitte volna többre, mint egy viszonylag jelentéktelen szakszervezeti vezető. A Kádárnál minden tekintetben sokkal kisebb Horn Gyula csak azért lehetett az MSZP vezetője, mert az MSZP nem változott meg eléggé. Vagyis, aki jó vezető a ránk kényszerített bolsevik viszonyok között, az eleve alkalmatlan a demokráciában.

Bizonyos magyarázatra szorul annak bizonyítása, hogy miért tartottam, és sok tekintetben tartom ma is, az MSZP-t még mindig egy kissé bolsevik, illetve nem eléggé demokratikus pártnak.

Azzal kezdem, hogy a bolsevik alatt nem leninistát, hanem sztálinistát értek, azaz olyant, melyik nem egy értelmiségi csoport pártja, hanem hívők szektája.

Egy hadifogságból hazatért barátomtól hallottam a történetet: A táborban és környékén még a lakosokkal sem lehetett politizálni. Mindenki mindenkivel szemben bizalmatlan volt. Egyszer azonban egy ugyancsak internált muzsikkal jártak, mindenkitől távol, kint az erdőben. Ekkor tette fel barátom a kérdést: Mondja, Iván Ivanovics, mi a véleménye Leninről és Sztálinról? A muzsik: Lenin nadrágos úr volt, aki félcipőben járt, ezért aztán az orosz népet is úgy igyekezett vezetni, hogy kikerülje a kátyúkat, minél kevésbé sározza be magát. Ezzel szemben Sztálin csizmában jár, és nem lehet olyan sár, és láp, amin nem kell keresztülgázolnunk.

Ehhez csak annyi kiegészítés kívánkozik: ami az orosz kultúrában az akadályokat megkerülő módszernek számít, az Nyugaton még mindig véres kegyetlenség. A két politikus közötti különbségtétel azonban népi bölcsességet takar.

A fenti kis történet után könnyebben érthető az én definícióm a bolsevik pártról: bolsevik az a párt, amelyik nem a néphez, annak kultúrájához akar igazodni, hanem a népet, akár erőszakkal is, az általa elképzelt igényekhez nyomorítja. Horn Gyula és csapatának többsége ilyen bolsevik maradvány volt. Számukra az ideológia volt a szent, nem a nép érdeke. Ezzel szemben a szociáldemokrácia eleve opportunista abban az értelemben, hogy nem a társadalmat akarja az ideológiájához szabni, hanem az ideológiáját igazítja a társadalom változó igényeihez. Egyelőre az MSZP nem ilyen párt, pedig

az elmúlt tizenkét évben előbb nagyon lassan, aztán az ellenzékben töltött négy év során már inkább ebbe az irányba változott.

A Fidesz kormányra kerülésétől és az MSZP ellenzéki szerepétől azt vártam, hogy a javíthatatlan bolsevikok kibuknak az MSZP vezetéséből. Ez ugyan csak részben történt meg, de elindult a folyamat, és remény van rá, hogy nem áll meg. Az idő is ebbe az irányba dolgozik. Ráadásul, bíztam Orbán politikai tehetségében. Abban azonban, amit a tehetségével az első választási forduló után tett, már csalódnom kellett. Számomra a mostani bukásához vezető útra akkor lépett, amikor Torgyán Józseffel koalíciót kötött. Erre a születésénél és koránál fogva konzervatív Antall József sem volt hajlandó.

Orbán ugyan világosan látta, hogy Torgyán beszámíthatatlan politikai kalandor, akit ő majd könnyen félre állít, amikor már nem lesz rá szüksége, de hirtelen szükségét érezte a vele való barátkozásnak. Azzal nem törődött, hogy ez a szövetség az erkölcsi súlyának mennyire árt. Márpedig engem ez a gátlástalanság, a politikai erkölcsök ilyen leértékelése azonnali elhatárolódásra késztetett.

Orbán abban a hitben élt, és él ma is, hogy az egész jobboldalt maga mögé állítva biztos többséget élvezhet, és akadálytalanul megvalósíthatja politikai akaratát. Nem számolt azzal, hogy még a csak látszatában független jobboldali pártok is nagyobb szavazótábort jelentenek, mint a vezetése alatt egyesült jobboldal.

Így történt aztán meg most a választások alkalmával, hogy az Orbán vezette Fidesz ugyan több szavazatot kapott, mint négy éve, de a jobboldal kisebbségbe került, és ő elvesztette az élvezett hatalmát. Orbán is beleesett a diktátorok jellemző hibájába, először nem is az ellenfeleit számolta fel, hanem a barátait, a szövetségeseit. Márpedig ez a stratégia szomorú sorsot jelent a bukott diktátorok számára. Árván magukra maradnak.

Az árvaság ugyan csak Orbán igényének lesz nagy, hiszen a maga alá gyűrt jobboldal erős ellenzék marad. A magát a történelem legnagyobbjai közé sorolónak azonban az erős ellenzéki szerep is maga a katasztrófa. Ez látszik most, amikor az okos Orbán ugyan már világosan látja, hogy elvesztette a választásokat, de nem képes az új helyzetét megemészteni. Ez is diktátorvonás: amennyire képes a győzelemre, amennyire képes a hatalmat élvezni, annyira képtelen a vereséget elszenvedni. Erre is számtalan

történelmi példát találunk. Aki jó diktátornak, az nem alkalmas a visszavonulást úgy megszervezni, hogy az egy későbbi győzelem alapja lehessen.

Orbán bukásának maga csak annyiban volt oka, hogy ő válogatta maga mögé azt a csapatot, ami magában hordozta a bukásának elkerülhetetlenségét. Minden bizonnyal még évek múlva is azon fog merengeni, hogy miért nem sikerült, hiszen ő volt az ügyesebb, a jobb taktikus. Minden politikai képessége adott volt ahhoz, hogy akár évtizedekre a magyar politikai élet vezéralakja legyen. Ehhez elsősorban mértéktartásra és nem egész pályás letámadásra lett volna szüksége. Nem tudhatom, de feltételezem, hogy őt egy jobb csapat nem engedte volna teljesen hibás, irreális politikai irányba eltévedni, mert nem indult sem jobboldalinak, sem konzervatívnak, sem klerikálisnak. Az ugyan igaz, hogy eleve túlzott, majd a hatalom birtokában irreális politikai ambícióval rendelkezett. Abból nagyon könnyen lesz rossz miniszterelnök, aki már nagyon fiatalon, nagyon felkészületlenül, viszonylag kis párt élén eleve az első hatalmi posztot veszi célba. De elég okos ahhoz, hogy fékezni lehetett volna. Ezzel szemben olyan csapatot válogatott, helyesebben engedett meg kialakulni, ami még eredeti politikai céljain is túl kergette.

Orbánnak eleve tanulnia kellett volna abból, hogyan jártak azok a nagy jövőt ígérő pártok, amelyek a kirekesztéssel kezdték.

A magyar társadalom politikai szerkezete

A rendszerváltástól a magyar közvélemény és a nyugat-európai politikai helyzet azt várta, hogy két erős párt lesz, a szociáldemokrata és a kereszténydemokrata. Úgy indult, hogy sem az utódpártnak, sem a szabaddemokratáknak, de még a kisgazdapártnak sincs esélye a hatalomra jutásra.

Ezzel szemben mi történt?

1. A szociáldemokraták azzal kezdték, hogy áruló volt mindenki, aki együttműködött az őket felszámoló állampárttal. A néhány, tehetségtelen, még az átcsábításra sem érdemes hazai illegalitásba vonult, ezért aztán a magyar társadalmi valóságtól elszakadt veterán akarta az ország lakosságának többségét maga mögé állítani. Nem fogadtak maguk közé

olyan tehetséges és tisztességes embereket sem, mint Nyers Rezső, Bihari Mihály. A tehetségtelen emberekből álló, szűk pártvezetés betegesen vigyázott arra, hogy náluk tehetségesebbek, népszerűbbek be se kerülhessenek a pártjukba. Ennek a szociáldemokrata politikának lett aztán az eredménye, hogy nem ők, hanem az utódpárt, az MSZP lett a baloldal gyűjtőpártja annak ellenére, hogy az meg betegesen félt a fiatal, nem bolsevik felfogású erők befolyásának érvényesülésétől.

Én is tudom, hogy Pozsgai Imre, Németh Miklós és még számos, baloldali gondolkodású társuk súlyosan hibázott, amikor a balos pártvezetéstől viszolyogva otthagyták az MSZP-t. Azt azonban, legalább utólag, be kellene látniuk, hogy egyrészt ők tévedtek, másrészt Horn Gyula és társai betegesen féltek attól, hogy az ő személyes hatalmuk olvad el, ha a náluk jobbak is részt vesznek a pártvezetésben. Jó tíz évig sikerült is megőrizni a hatalmukat.

A szociáldemokraták hibáinak felsorolását feleslegessé teszi, ha megnézzük, hova jutottak annak ellenére, hogy kezdetben minden esélyük adva volt ahhoz, hogy a baloldalt összefogó párt legyenek.

2. A közvélemény azt várta, hogy a jobboldal és a mérsékelt konzervativizmus erejét a kereszténydemokraták fogják össze. E párt veterán, illetve fiatalabb, politikai tapasztalatokkal nem rendelkező vezetői teljesen beleélték magukat abba a naiv hitbe, hogy nekik a történelem tálcán fogja hozni a hatalmat. Ezért már csak arra figyeltek, nehogy közéjük keveredhessenek olyanok, akik a pártjukon belüli kényelmes pozíciójukat veszélyeztethetik. Ennek érdekében nem a közvélemény megnyerésével, hanem a belső hatalmi harccal foglalkoztak. Pár év alatt nemcsak választók, de még párt nélkül is maradtak. A magyar társadalom szégyene, hogy a megmaradt néhány kereszténydemokrata veterán és ifjú társuk arra kényszerült, hogy az egyáltalán nem kereszténydemokrata szellemű, de azok zászlaját hordozó Fidesz, illetve annak vezére önző érdekből, alamizsnaként vigye be őket a Parlamentbe, ahol a politikai súlytalanság jelképei lehetnek.

Tehát az történt mindkét nagy reményű párt esetében, hogy nem a magyar közvéleményt akarták megnyerni, ennek érdekében erős élcsapatot szervezni, hanem már késznek fogták fel, hogy utánuk megy az ország, és csak az egymás közötti pozíciók felett marakodtak. Ma már nemcsak ők, hanem a politikai szerepük is nevetséges.

E két nagy nyugat-európai politikai mozgalom a vezetőinek hibái miatt, egyre inkább párt nélkül maradt mind a bal-, mind a jobboldal. Ez kínálta fel a Kisgazdapárt számára a politikai teret. Ennek a vezetése ugyan Antall Józsefre várt volna, de az illegalitásból maradt kisstílű vezetés, mindenekelőtt Torgyán József, nem akarta a náluk minden tekintetben sokkal nagyobb politikust befogadni.

A vezetésre ugyan sokan pályáztak, de a demagóg Torgyánnal senki nem vehette fel a versenyt. Aztán az ő vezetése alatt lett a Kisgazdapárt a múltjának szégyene. Végül aztán Orbán Viktoré is, aki megvásárolta, aztán megsemmisítette őket.

Ha a fenti két párt annak idején nem dobja el a hatalmat, ma a politikai pályán sem az MSZP, sem a Fidesz nem rúgna labdába. A mai Fidesz a kereszténydemokrata mozgalom, a mai MSZP a szociáldemokrácia csődjének gyümölcse.

Azzal, hogy mind a szociáldemokrácia, mind a kereszténydemokrácia képtelennek bizonyult az önszerveződésre, helyükre két párt lépett. A baloldalon az MSZP, a jobbon a Fidesz lett a gyűjtőpárt. A keletkezett politikai vákuum olyan nagy volt, hogy az MSZP megengedhette magának, hogy a mentalitásukban valóban utódpárti vonalat vivők legyenek a vezetői. 1994-ben az MSZP a Szovjetunióban végzett, pufajkás, pártközpontos múltú Horn Gyula vezetése alatt is győzni tudott, bár négy év múlva már ennek köszönhette a hatalomvesztést is. E bukás után javult ugyan a pártvezetés összetétele, és már ez is elég volt a győzelemre. Remélhetőleg az őrségváltás az MSZP-ben nem állt meg. Sajnos ennek éppen a megnyert választások után fennáll a veszélye. Azt hihetik, hogy ők nyertek. Pedig Orbán vesztette el a hatalmat.

Minek köszönheti a baloldal a választási győzelmét, illetve az Orbán-kormány leváltását?

Semmiképpen nem a baloldal jó politikai munkájának. Ha Orbánt nem viszi tévútra a politikai ösztöne, ambíciója, és nem megy el túlságosan jobbra, fölényes győzelmét aligha tudta volna a baloldal megállítani. A választást ugyanis két tényező döntötte el: egyrészt a politikai közép megijedt a Fidesz túlságosan jobbra tolódásától, ezért inkább az MSZP-re szavazott, másrészt Orbánék jobboldalisága hódította el a MIÉP szavazóknak jelentős hányadát.

Szögezzük le: a MIÉP választási bukását nem az SZDSZ jogos félelme, riadozása, hanem Orbán, és főként Kövér nacionalista demagógiája okozta. Orbánnak kell megköszönni, hogy Torgyán és Csurka kibukott a Parlamentből. Ez is történelmi érdem. De ez a viharos jobbratolódás vezetett Orbán bukásához, és a baloldal sovány győzelméhez.

Ki a polgár

Hatvan éve számomra egyértelmű a fogalom: polgár az, aki független mások hatalmától, azaz szellemi és gazdasági tekintetben független. Ez döntötte el számomra 1941-ben, hogy nem irodalmár és történész leszek, hanem mérnök, majd pályamódosítással közgazdász. Akkor még polgár lehetett az, aki elég vagyont örökölt ahhoz, hogy abból másokra nem szorulva megélhessen. Nekem, szerencsémre, ez eleve reménytelen volt. Ezért aztán a polgárrá válásomhoz az kellett, hogy olyan szakmám legyen, amiben nem vagyok másoknak kiszolgáltatva. Az eszembe sem jutott, hogy ezt azzal is elérhetem, ha olyan pártnak leszek a katonája, aki magát polgárinak deklarálja.

Ilyen élettapasztalatok alapján érthető, irritált, amikor Torgyán József pártja is felvette a nevébe a polgári jelzőt. Egy szégyenletes nép-tribun is használhatta a polgári jelző vonzerejét. Orbán Viktor is felismerte a polgár szó vonzerejét, és egyáltalán nem polgári pártját is polgárok pártjának keresztelte át.

Az én szememben polgári csak az a párt, aminek belső felépítése, struktúrája demokratikus, ahol nincs az első vezetőnek kiemelkedett, sőt vitathatatlan hatalma. Márpedig a Fidesz Orbán Viktor egyszemélyes pártja. A magyar történelemben, amióta van minisztertanács, a hatalmat birtokló párt első embere Rákosi óta nem követelt magának akkora engedelmességet, adott olyan kevés mozgásteret minisztereinek, mint Orbán Viktor. Ezzel nem hozom Orbánt Rákosival közös nevezőre. Sem egyéniségük, sem céljaik, de még módszereik sem vethetők össze. Csak a vezérkarukban játszott hatalmi igényük hasonló. Ilyen természetű hasonlóság van Orbán és Torgyán között is. Torgyán, éppen kis képességei miatt, még formai keretet is teremtett azzal, hogy a pártja alkotmányába bebetonozta magát, senki, semmilyen testület nem vonhatta kétségbe szeszélyes elképzeléseit, döntéseit. Orbánnak ilyenre nem volt szüksége, ő

annyival nagyobb és tehetségesebb politikus volt vezérkara mindegyik tagjánál, hogy elég volt a tekintélye ahhoz, hogy mindenki az ő gondolatait lesse, és ne merészelje őt bírálni.

Mindezek tudatában állítom, hogy a magyar történelemben éppen a két magát polgárinak nevező párt volt a legkevésbé polgári. A polgár az, aki szellemi, gazdasági tekintetben másoktól független. Márpedig a Fideszt nem az ilyen függetlenség jellemezte. Ebben a tekintetben a baloldali pártok sokkal inkább polgáriak voltak, és minden valószínűség szerint a Medgyessy-kormányt sokkal inkább jellemezni fogja a miniszterek és képviselők mozgásszabadsága, tehát polgáribb kormányzat lesz, mint Orbáné volt.

Mi vitte Orbánt jobbra

Először is le kell szögezni: amikor a Fidesz politikai pálfordulásának okát vizsgáljuk, nem annyira a Fideszről, mint sokkal inkább Orbán Viktorról kell beszélni. E pártban ugyanis nincs más olyan egyéniség és csoportosulás, melynek a politikai sorsa nem Orbán kezében van. Ezt nemcsak a párt tisztségviselői és képviselői tudják, hanem Orbán is, aki aztán ennek megfelelően viselkedik.

Mi tehát az oka annak, hogy a liberális és ateista fiatalok csapata az 1998-as választások előtt, majd a hatalom birtokában egyre inkább jobboldali, klerikális és nacionalista mezbe öltözött?

Orbán Viktor sokkal nagyobb politikai tehetség annál, hogy ne ismerje fel, a politikai paletta jobb oldala kiüresedett, a bal oldala foglalt, a liberális oldal pedig egy pártnak is szűk társadalmi háttér. Márpedig a magyar közvélemény jelentős hányada, közel fele örömmel fogadná, ha akadna olyan párt, amelyik folytatja a közel kétszáz éves nacionalista hagyományt, szövetséget köt a klérusokkal, mindenekelőtt a katolikussal, és támogatja a múlt felé forduló romantikus nacionalizmust. Ezzel szemben a Fidesz által korábban követett liberalizmusnak eleve szerény tábora van. Ráadásul ott nem lehet valaki vezér, és ezt a tábort aligha lehet kivonni a magyar zsidóság befolyása alól. Ezért aztán úgy látta, hogy az eddig liberális és antiklerikális Fidesznek a jobb oldalon a helye. Az átállás olyan kevés ellenállásra talált, hogy ez lett a Fidesz veszte, a mértékét nem lehetett

szabályozni. Maga Orbán volna meglepve, hogyha elgondolkozna azon, hogy ő milyen mértékben akart konzervatív, klerikális lenni, mennyire akart jobbra menni, és hova jutott el mára. Mire a hatalom birtokában Orbán Viktor felébredt, oda került, ahol százötven éve Kossuth, száz éve Tisza István volt.

Azon megdöbbenve, hogy ő gróf Tisza István szobrát koszorúzta, bevallása szerint pedig gróf Teleki Pál írásait tanulmányozza, újra elővettem Ady Endre Nagyváradon írt újságcikkeit, és megdöbbenve láttam, hogy Orbán szinte mindent elkezdett restaurálni, amit Ady elítélt, a magyar társadalom elárulásának tartott. Lett is belőle egy kis könyv, amiben a nagyváradi újságokban megjelent Ady-cikkeket kommentálom. Ady politikai éleslátásában és Orbán kiváló politikai ösztönében van is egy soha nem gondolt párhuzam:

Ady az 1900-as években, még jóval budapesti és párizsi élményei előtt, világosan felismeri, hogy a liberalizmusnak nemcsak nálunk, de még Nyugaton sem lesz olyan politikai ereje, ami képes lenne a feudális viszonyokat felszámolni. Erre csak a vörös munkásmozgalom lesz képes. Ebből vonja le a tanulságot: aki gyökeres politikai változást akar, liberális létére álljon a szocialista mozgalom zászlóvivői közé. Ne csak az tegye ezt, aki elhagyja a politikai karriert nem biztosító liberalizmust, hanem azért is, mivel a liberalizmusnak csak akkor lesz tere, ha a szocialisták összetörik a régi társadalmat. Ady forradalmi baloldaliságának tehát nem a liberalizmus elárulása, hanem annak szolgálata volt célja. A politizáló Ady megértésének ez a kulcsa. Csak ennek birtokában lehet összeegyeztetni magánéletének stílusát, lírájának fő értékeit. Ezért kellene mindenkinek előbb Ady újságírói munkáit tanulmányoznia, aki a költészetét meg akarja érteni. A liberális Adyt a tényleges liberális nézeteinek, felfogásának megfelelőből a baloldal felé az a felismerés vitte el, hogy gyenge a tábora. Ha győzni akar, át kell vándorolnia a politikai baloldalra. Csak a baloldal lehet elég erős ahhoz, hogy felszámolja a magyar társadalom fejlődésének, a nyugatosodásnak a két legnagyobb akadályát, a feudalizmust és a klerikalizmust.

Száz évvel később a liberális, antiklerikális Orbán Viktornak azt kellett felismernie, hogy induláskor nagyra törő politikai céljaihoz képest erőtlen tábort választott. A liberalizmus két okból eleve alkalmatlan céljai eléréséhez. Egyrészt erőtlen, másrészt nem ad teret a történelmi szerepre,

korlátlan hatalomra vágyó politikusnak. Az Európai Liberális Unióban azt kellett látnia, hogy ott csak viszonylag kis pártok vannak képviselve, és azok is csak olyanok által, akik nem megváltani, csak szerényen jobbítani akarják az országukat. Rá kellett döbbennie, hogy ez nem az ő tábora. Nem azért, mert a nézeteivel nem volt ez összeegyeztethető, sőt még tetszett is neki, de a céljaira eleve alkalmatlanok társaságába került. Számára ugyanis nem a magyar társadalom liberalizálása volt a cél, hanem a hatalom. Márpedig arra a liberalizmust éppen olyan kevéssé tartotta alkalmasnak, mint száz évvel korábban Ady Endre.

Rá kellett döbbennie, hogy a nála sokkal szerényebb és mértéktartóbb Antall József jobb úton járt, mert az alkotmányos konzervativizmus sokkal alkalmasabb a történelmi szerep betöltésének alapjaként, mint a liberalizmus. Így lett előbb Antall József, majd Tisza István a mintaképe. Fel kellett tehát a liberalizmusát rúgnia, és át kellett állnia konzervatív jobboldali politikára. Ezt a tényleges helyzet is nagyon megkönnyítette, a jobboldal kiürült. Az MDF tábora az 1994-es katasztrofális vereség hatására szétesett, vezetői keresték a korábbi súlyuknak megfelelő folytatást, vezérre vártak. Orbán tehát a legjobbkor jelentkezett azzal, hogy csapata segítségével megmenti az MDF-fel veszendő politikai állásukat. Ezt meg is tette, hiszen a 2002-es választásokon is bekerült egy közepes frakciójuk. Az is lehet, hogy négy év alatt a Fidesszel szerepet cserélhetnek, ha az a jelenlegi mértékben jobboldali marad. E két párt közül az lesz 2006-ban az erősebb, amelyik közelebb marad a magyar társadalom centrumához. Márpedig erre a szerepre Dávid Ibolya sokkal alkalmasabb, mint Orbán Viktor.

A Fidesz és az iskola

A Fidesz, és Orbán Viktor a választás első fordulója után azzal lépett a magyar társadalom számára életveszélyes útra, hogy a diákok hangulatának meglovagolásához fordult. Ebben jó szövetségesre talált általában a mindig viszonylag konzervatív pedagógusokban, mindenekelőtt az egyházi iskolákban.

Kezdem azzal, hogy az egyházi iskolák nem árthatnak semmivel annyira maguknak, mint az egyértelműen jobboldali politizálással. Nincs olyan nyugat-európai társadalom, amelyik eltűrné az egyházak egyértelmű

politikai állásfoglalását. Amilyen mértékben a magyar társadalom is nyugati típusúvá válik, ez nem lesz tűrhető.

Tisztességtelenebb és a magyar társadalomra önveszélyesebb fegyvert el sem tudok képzelni, mint az iskolákba bevinni a pártpolitikát. Elég volt látni a televízió képernyőjén az Orbán Viktort hallgató és érte lelkesedő tömeg átlagkorát, azok viselkedését, a sok zászlót és kokárdát, a résztvevők extázisát ahhoz, hogy kellemetlen emlékeim elevenedjenek fel. A Hitlerjugenddel való összehasonlítást ugyan túlzásnak tartom, főleg azért, mert, szerencsére, ma nincs mögöttük Hitler. De sokak ijedelmét megértem. Nem annyira a Fidesz céljai a veszélyesek, hanem a módszerek.

Az egyházi iskolákat eleve azért tartom veszélyesnek, mert félek, hogy nem tudják szétválasztani a neveléstől, a tanítástól a saját vallási, politikai meggyőződésüket. Még azt is elismerem, hogy az egyházi iskolák pedagógusai az erkölcsi nevelésben megelőzik az állami kollégáikat, de én nem kérek abból az erkölcsből, ami szorosan valamelyik vallási felekezethez, politikai ideológiához tapad. Minden embernek joga legyen vallást, ideológiát választani, de az állam által fenntartott oktatási rendszernek ne legyen joga gyerekeket vallással, vagy ideológiával idő előtt megfertőzni. Márpedig a rossz értelemben vett egyházi iskolák ezt teszik.

Hosszú életemet végigkísérték azok a tapasztalatok, amikor a politikai hatalom a gyerekeket a saját ideológiájához, politikai céljaihoz akarta idomítani. Ezt tette az én gyerek- koromban is, amikor a nacionalizmust, az irredentizmust, és végül az antiszemitizmust bevitte az iskolába.

Aztán a sztálinizmus sajátította ki az oktatási rendszert. Az úttörőktől kezdve az egyetemistákig a rendszer híveket akart képezni magának. Ekkor a magyar oktatás és a janicsáriskola között nem láttam lényegi különbséget. Annak ugyan örültem, hogy a nép széles rétegei végre eljutnak az egyetemekig, hogy lesz végre magyar etnikumú reálértelmiségünk, de féltem a képzés agyonpolitizálásától. Szerencsére a félelmem alaptalan maradt, mert a janicsároknak szánt fiatalok lettek az ázsiai diktatúra megdöntésének, illetve a legvidámabb barakk kialakításának fő ereje. Nekik köszönhetjük 56 dicsőségét, a reformkommunizmust, a fokozatosan reformálódó gazdaságot, az 1989-es sima átmenetet.

Azt ma már minden nyugati demokráciában az egyik legjobban üldözendő bűnnek tekintik, ha a felnőttek a gyerekekkel szexuális kapcsolatot

teremtenek, de arra még nem jöttek rá, hogy nem kevésbé veszélyes a társadalomra, ha a gyerekeket vallási, illetve ideológiai bigottságra nevelik, mielőtt megérnének arra, hogy saját maguk válasszanak.

Tudom, hogy ez az állításom ma még a legtöbb ember számára istenkáromlásnak számít, de azért látni kell, hogy a fejlődés ebbe az irányban halad, akik előttünk járnak, azoknál már ez a gyakorlat. Arra ugyan nem gondoltam, hogy a szülők nem keresztelhetik meg a gyermeküket, hogy az ő politikai beállítottságuk, hazafiságuk legyen rejtve a szülők példáját követő gyermekek elől, de annak már eljöhetett volna az ideje, hogy az iskolában ne legyen választóvonal a vallás vagy a politikai állásfoglalás. A pedagógusok és az iskolák ezekben a kérdésekben maradjanak szigorúan semlegesek.

A fentiekből már kiderül, hogy csak a legmélyebb botránkozással nézem azt, amikor egy, a tömegekre szuggesztív hatású politikus a választásokon elbukva a diákokat állítja maga mögé. Pszichológiai alapon ugyan megértem, hogy egy, a felnőttek világában a vártnál lényegesen rosszabbul szereplő néptribun nem tud ellenállni a kísértésnek, hogy vonzerejét a diákokon, vagyis azokon mutassa be, akiket fanatizálni képes. Azt még kevésbé értem, hogy a pedagógus alvezére ezen nemcsak nem botránkozik, hanem versenyezni akar főnökével abban, amit ő hivatásánál fogva nem engedhetne meg magának, és ráadásul természeténél fogva erre eleve alkalmatlan. Baj van a politikai élet normáival abban a társadalomban, amiben sor kerülhet arra, hogy a választások vesztese azzal vigasztalhassa magát, hogy a diákokat ő tudja jobban lelkesíteni.

Ahogy a diákjait szexuálisan zaklató tanárnak nincs helye a katedrán, ne legyen helye a politikai életben a diákokat politikai harcba hívó politikusoknak sem.

A fentiek alapján kimondanám, hogy az oktatáspolitikát csak olyanra szabad rábízni, aki nem politikai babérokra törekszik, aki nem hivatásos politikus. Ezt most azért is hangsúlyozom, mert fennáll a veszélye annak, hogy az új kormányban is főfoglalkozású politikus lesz az oktatási tárca vezetője. Ahogy tragikus hibának tekintettem azt, hogy az volt az oktatási miniszter, akire a kiélesedett választási harc vezetését bízták, ugyancsak tragikus hiba volna az, ha ezt a tárcát ismét profi politikusra bíznák, és még rosszabb következményekkel járna az, ha ez a miniszter szabaddemokrata volna. Ha az oktatási rendszert meg akarjuk szabadítani a számára

végzetesen hibás agyonpolitizálástól, akkor ezt ne akarjuk liberális politikusra bízni. Most nem arra van szükség, hogy az ellenkező végletbe essünk, hanem arra, hogy a tárcának olyan vezetője legyen, aki felette áll a mindennapok politikai kocsmáin. Az eleve többségében konzervatív és nacionalista pedagógustársadalmat csak türelemmel lehet az apolitikus oktatás ügyének megnyerni.

A politika társadalmi jelentősége

Ennek az állításnak a bizonyítására ismét vissza kell nyúlni a magyar politikai élet százötven éves történetéhez.

A szuggesztív erejű Kossuthnak sikerült először elérnie azt, hogy a magyar társadalom első kérdése ne a meggazdagodása, ne a társadalmi modernizációja, ne a képzettség emelése, de még ne is az erkölcse legyen, hanem a politikai állapota. Kossuth megbukhatott, de az uralkodó hatalom tovább ápolta ezt a deformációt. Ezt követtük a kiegyezés után, azután még inkább a két háború között. A legbetegesebb túlzása ennek is a Rákosi-kor volt, amikor már a magánéletben, az iskolában, a munkahelyen is elődlegessé vált a politikai hovatartozás. Antall József még mértékkel akarta restaurálni a nemzeti érdek elsődlegességét, mégis belebukott. Ő nem rendelkezett a néptribuni képességekkel. Orbán Viktornak viszont sikerült visszahozni az agyonpolitizálást alapító atyjához.

Ismét csak utalok a történelmi fricskára, hogy a Kossuth szerepében tetszelgő, a hozzá hasonló néptribuni képességekkel rendelkező Orbán Viktortól megijedt szabaddemokraták Kossuth nevével vívják politikai harcukat.

A társadalom agyonpolitizálása tipikus kelet-európai kulturális karaktervonás, a Nyugat ehhez képest mindig apolitikus volt. Ha nagyritkán egy-egy forradalom ki is lendítette őket a politikai nyüzsgés irányába, gyorsan kijózanodtak, és tovább élték a mi fogalmaink szerint apolitikus életüket, dolgoztak, tanultak, gazdagodtak.

Kinek van igaza a politika társadalmi jelentőségének kérdésében?

Arra nem lehet hivatkozni, hogy ott is fontosnak tartják a politikát, különösen a politikusok. Ez is egy szakma a sok közül, ami túlértékeli a saját jelentőségét.

A reális mérleget akkor állíthatjuk fel, amikor egyrészt megvizsgáljuk a politizálás történelmi hatását, másrészt megnézzük, hogyan zajlik náluk le egy választás.

Ami a hosszú távú hatékonyságot illeti, nem találunk példát arra, hogy a nagyobb politikai aktivitás a politikai passzivitással szemben eredményt

hozott volna. Ezt bizonyítja az is, hogy a politikát jobban halmozó Kelet-Európa lemaradt az apolitikusabb Nyugattal szemben. Minden bizonnyal ennek nem elsősorban a politika az oka. De Nyugat-Európában sem találunk példát arra, hogy a jobban politizáló népek többre vitték volna. Sokkal inkább láthatjuk ennek az ellenkezőjét. Ami pedig a magyar népet illeti: ahányszor sikerült az erre alkalmas néptribunnak a politikát állítani az élet előterébe, mindig nagy tragédiával fizettünk érte.

Orbán Viktor a választás elvesztése óta úgy csinál, mintha minden állampolgárnak az volna a egyetlen problémája, hogy melyik párt vezeti négy éven keresztül az országot. Nem tartozom ugyan az apolitikus emberek közé, életem során mindig nagyobb szerepet játszott nálam a politika, mint a lakosság 99 százalékában, de a legfontosabb szerepét talán egy hétig 1956 októberében éreztem, azelőtt és azóta azonban soha. Mindig fontosabb volt az otthonom helyzete, a házasságom, a gyermekeim, az anyagi feltételek biztosítása, a szakmai feladataim. Ahogy öregszem, az egészségem is egyre fontosabbá válik. Fontosabbnak tartottam egy szép kirándulást, egy randevút, egy utazást, mint a választáson való részvételt. Általában kedvezőtlen tapasztalataim voltak azokról, akik mindent a politikára tettek.

Minden politikai pártban találtam olyanokat, akiket becsültem, és egyik sem állt csak ilyenekből. Még a számomra szélsőséges pártokban is ismertem olyanokat, akiknek ezen kívül nem is volt más fogyatékosságuk. Mindig arra vágytam, hogy a népem életében minél kisebb szerepet játsszon a politika. Ezt a mesterséget bízza azokra, kiknek ez a szakmájuk. Azok közül válassza ki a maga számára legkevésbé rosszat. Aztán felejtse el a szavazási eredményeket újabb négy évre.

A kisebb pártok tévelygése

Annak érdekében, hogy megértsük, hogyan lett mára a magyar politikai élet egyre inkább kétpólusú, szólni kell a liberális pártnak, az SZDSZ-nek az elmúlt tízéves szerepéről is.

Ez a párt nagyon jól indult. A zsidó értelmiség ismét gyorsan helyezkedett. A betegesen antikommunista propagandájának és szellemi súlyának köszönhetően az első választás után az országgyűlés második pártja lett.

Gyors politikai reflexe azonban hosszú távon hibásnak bizonyult. Nem fogadták meg Ady tanácsát: Nem győzhet az a liberalizmus, amelyik nem szövetkezik a szocializmus politikai erejével. Ehhez járult volna az én tanácsom: Sokat árt a liberalizmusnak, aki azt gyorsabban akarja a magyar néppel elfogadtatni, mint amennyit az megemészteni képes. Az SZDSZ erőszakossága, túlbuzgósága is szerepet játszott abban, hogy felerősödhetett az antiszemitizmus. Az 1998-as választásokon aztán az SZDSZ elvesztette vidéki szavazatainak kétharmadát, és a jobboldalra leadott szavazatok jelentős része is az ellenük való tiltakozás volt. Ezen keresztül ők segítették be a legnagyobb ellenségüket, a MIÉP-et a Parlamentbe.

Az SZDSZ most, végre a helyére került. Rájuk, még a nálunk sokkal erősebb liberális társadalmi múlttal rendelkező nyugati társadalmakban is, az öt százalék körüli szavazat a jellemző. Ott még az sem okoz bajt, ha be sem kerülnek a Parlamentbe. A magyar társadalomban azonban örülni kell, ha a képviselői ott vannak. Csak ne akarjanak sokkal nagyobb szerepet játszani, mint amekkorák, mert akkor a MIÉP visszakerül.

A végső választási eredmények azt mutatják, hogy az SZDSZ ugyan bekerült a Parlamentbe, de alig a minimális határ felett. Ehhez kívánkozik: jó ideig ez lesz az utolsó parlamenti szereplésük, ha nem változtatnak a politikájukon. Már az előző választáson kiderült, hogy a választók jelentős hányada ellenük szavaz. Nem akarja őket a hatalom részeseinek látni. 1998-ban az MSZP abba bukott bele, hogy eleve vállalta az SZDSZ-szel való koalíciót. A mostani választás második fordulója ismét azt mutatta, hogy a velük való szövetség az MSZP-nek többet árt, mint használ. Az első fordulóban egyetlen területi képviselőjük nem került be, még a második helyet sem szerezte meg. Mégis ragaszkodtak a javukra való hét visszalépéshez. Ebből kettő ugyan bekerült, de öt további biztos hely elveszett. Az MSZP tehát hét helyet eleve feláldozott azért, hogy az SZDSZ-t támogassa. De az MSZP-t nem azért támogatták az első fordulóban az SZDSZ-re szavazók, mert a pártjuk azt mondta, hanem azért, mert féltek a MIÉP-től.

Most azonban a Parlamentbe éppen bekerült törpe elkezdett ugrálni, eljátszani a négy év előtti Torgyán-szerepet, hogy ő a mérleg nyelve, kapjon legalább négy tárcát, és ráadásul más politikai pozíciókat is. A tényleges helyzet azonban az, hogy az SZDSZ-nek kellene leginkább örülnie annak, hogy az MSZP győzött, és leválthatja a kormányt. Mit csinálhatna, ha nem

kötnek vele koalíciót? Megbuktatná a kormányt, hogy jöjjön vissza a MIÉP? Ebben az érdem nélküli támogatásban az 1998-as Orbán-Torgyán, és a Medgyessy-Kuncze közötti marhavásár között nincs erkölcsi különbség. Ismét a száz, egyébként reménytelen egyéni körzetben elért hellyel dicsekszenek.

Mit áldozott fel az SZDSZ azzal, hogy visszalépett? Semmit, mert semmi esélye sem volt, hogy akár egyetlen helyet is szerezzen. Az MSZP viszont elvesztett hetet. Ez is annak a bizonyítéka, hogy a kisebb pártok vezetői azt feltételezik, hogy csak nekik van politikai érzékük, a választóknak nincs.

Azt viszont a választókkal szemben sértésnek tartom, hogy ők első helyre behoznak valakit, aztán a győztes, pártja parancsára, visszalép a harmadannyi szavazatot sem kapott harmadik javára, hogy esetleg nyerhessen. Hét eset közül ötben aztán a Fidesz nyert. Jó volna, ha nem játszanának a töredék-szavazatra akkor a kis pártok, ha a választás tétje a jobb-, illetve a baloldal győzelme.

Az SZDSZ önzésének köszönhetően az új kormánynak húsz helyett csak tízfős többsége lett a Parlamentben. Most mégis ők mondják, hogy ők mérleg nyelve, és követelőznek. A mérleg nyelvéről az ezópusi mese jut eszembe, hogy az igavonó ökör szarván ülő légy azt mondja, ő húzza az ekét. Nem a mérleg nyelve dönt, hol legyen a nagyobb súly, hanem a nagyobb súly mozgatja a mérleg nyelvét a maga irányába.

Igazán örültem, hogy a MIÉP nem, az SZDSZ viszont bekerült. Örömmel látnám őket továbbra is, de ehhez nekik kell belátni, hogy nem a farka csóválja a kutyát.

Éppen a kisgazdák 1998 utáni, és az SZDSZ mostani ugrálása indokolná azt, hogy a visszalépésekkel ne lehessen marhavásárt kötni. Veszítse el a jövőben minden párt a töredékszavazatát, és az első helyről ne lehessen visszalépni. Az utóbbi ugyanis nem más, mint a politikai pozíciókkal játszadozók kénye-kedve szerint a választók szavazatának semmibevétele.

Hozzáteszem: a baloldal második fordulóbeli gyengébb szereplésének csak egyik oka volt a Fidesz eredményes, az MSZP hibás politikája, a másik tényező a választók jelentős részének SZDSZ-ellenessége volt. Nem érzem magam nagy jóstehetségnek, hogy ez volt az SZDSZ utolsó Parlamentbe kerülése. Négy választáson keresztül folyamatosan teret vesztettek, de ebből sem ők, sem az MSZP nem tanult.

Minél inkább el van maradva egy ország társadalma a nyugat-európai élvonaltól, annál nagyobb abban a liberalizmushiány, ebből fakadóan annál jobban kell örülni, ha a politikai életében szerepe van, de annál nevetségesebb, ha a liberális párt a vezető szerepre, a politikai hangadásra számít. Az SZDSZ-nek meg kell végre tanulnia, hogy nem követelhet szellemi súlyának megfelelő politikai súlyt, meg kell elégednie azzal, hogy a baloldalt támogatja, annak megbízható szövetségese. Jól jellemzi a súlytévesztést az a tény, hogy az SZDSZ képviselői aránytalanul sokat szerepelnek a Parlamentben, hogy a pártvezetés egy szűk baráti kört jelent akkor is, ha egymással néha vitatkoznak. Szerencsére azt már belátták, hogy az élre kívülállót kell választani. Kuncze nélkül már bent sem lennének a Parlamentben.

A Torgyán vezette FKGP szinte kínálkozott az elnyelésre. Ez a párt ugyan rendelkezett a történelmi gyökerekkel, de Torgyán mérhetetlen önimádata és beszámíthatatlansága miatt nem jelentett Orbánnal szemben ellenlábast a politikai jobboldalon. A párt eredeti táborát jelentő parasztság hatvan év alatt a lakosság nagyobbik feléről a huszadára csökkent. Parasztok már alig maradtak, a párt csak az őket túlélő parasztromantikára és ellenzékiségre építhetett. Így szorultak Orbán és Torgyán egymásra, lettek egymást megfojtani tervező szövetségesek. Kettejük között azonban csak Orbán lehetett a győztes. Ez a 2002-es választás előtt be is következett. Annak következtében, hogy Torgyán Orbántól komoly politikai szerepet és sok-sok pénz elosztásának lehetőségét kapta meg politikai szövetségi szolgálataiért, nemcsak ő, de az FKGP is eltűnt a politika színpadáról. Ezt a történelem, mint jó pontot, Orbán javára fogja írni. Rossz pontja marad viszont az, hogy három éven keresztül a magyar társadalmat megszégyenítő szerephez is ő juttatta Torgyánt.

Orbán előszeretettel karolta fel a középjobboldali és konzervatív bukott politikusokat is, akiknek már nem volt semmi esélyük az önálló talpra állásra. Azt hitte, hogy ezeknek még van szavazótáboruk. Kiderült, hogy nincsen. De jók bólogatni.

Orbán győzelmének fogta fel a Magyar Demokrata Fórum bedarálását. Ebben sajnos a Fórum egyetlen, országosan népszerű tagja, Dávid Ibolya szorgosan segédkezett. Sikerült elfogadtatni, hogy a Fidesszel közös listán induljanak. Nem kell nagy fantázia, hogy a Fórum felszámolása több szavazatot vitt el, mint amennyit az önálló párt hozott volna. Orbán ez

esetben is türelmetlen volt, ráért volna a második fordulóra várva hasznosítani ezt a természetes szövetségesét. Jellemző módon az MDF önállóságához ragaszkodó, majd leváltott Lezsák Sándor sokkal kisebb országos támogatottság mellett egyenesen került a Parlamentbe, Dávid Ibolya pedig csak a második fordulóra. Még jellemzőbb, hogy ő is, aki négy éven keresztül a legnépszerűbb politikus volt, a választási hajrában hisztérikus fehérnép lett. Nem csoda, rossz lóra tett.

A Fidesz jobbra ment

A konzervatív és mérsékelt jobboldali pártok könnyű behódolása azt a látszatot keltette Orbánban, hogy a szélsőjobbot is megnyerheti magának. Nem vette észre, hogy ugyan megbuktatja a MIÉP-et, de elveszti a mérsékelt szavazók jelentős többségét. Ez aztán olyan fényesen sikerült, amire a baloldal és a liberálisok soha nem lettek volna képesek. Neki mára nagyobb és erősebb pártja van, mint álmodni merte volna a négyéves kormányzása alatt, viszont a támogató tábora beszűkült.

Amennyire 1998 után azt lehetett várni, hogy Orbán néhány ciklusra berendezkedik, ma az is lehetséges, hogy nem kerül még egyszer hatalomra, hacsak nem változtat politikai stratégiáján és nem helyezi át a hangsúlyt kissé a közép irányába, vagy az is, hogy az MSZP sem tanul a hibáiból.

A rendszerváltás után lassan fejlődő Fidesz az 1998-as váratlan választási győzelme után nagyon gyorsan az egész jobboldalt képviselő párt lett.

Minden, a szinte semmiből indult pártnak a végzetes hibája azonban az, hogy a kezdeti szűk körből verbuválódik a hatalmi elitje. Érzésem szerint Orbán Viktorban nagyon korán megérlelődött a terv, hogy Magyarország miniszterelnöke lesz. Végignézve a potenciális konkurenseken, joggal tartotta magát erre a feladatra a leginkább alkalmasnak. Tekintve, hogy ez a terve már a Bibó Kollégium szobáiban, annak közösségében fogalmazódott meg, ezt a szűk baráti kört tekintette célja eszközének. Ez még nem is lett volna baj, ha egyre feljebb emelkedve fokozatosan kicseréli a vezérkarát. Orbán annyira bízott saját képességeiben, hogy neki nem vezérkarra, hanem engedelmes, hozzá mérten törpe képességű lakájokra volt szüksége. Így jöhetett létre a nemcsak a magyar, de a világtörténelemben példátlan helyzet, hogy egy ország vezetését egy kollégium baráti köre gyakorolta.

Arra ugyan volt példa, hogy illegális csoportocskák hatalomra kerülve csak egymásban bízva, a hatalom elitjét a maguk szűk köréből szervezték. Ez a másokkal szembeni bizalmatlanság általában a hataloméhes diktátorok, és a bolsevikok öröksége. Demokratikus társadalomban azonban kudarcra van ítélve.

Azon a példátlan anomálián, hogy egy szűk kollégiumi baráti kör akarta uralni a magyar politikai életet, még a politológusok sem akadtak fenn. Pedig közhelynek kellene tekinteni, hogy a világ legjobb iskolájából, még kevésbé kollégiumából sem kerülhet ki olyan közösség, amiből kettő alkalmas a vezérkari tisztségre, azaz egy ország politikai élcsapatában való tagságra. Ha sokat akarunk mondani, akkor a Bibó Kollégium sok száz diákja közül legfeljebb három olyan lehetett, akire minisztériumot, vagy akárcsak egy térséget is rá szabad bízni. Azt hiszem, Orbán végig tisztában volt azzal, hogy szűk tanácsadói között nincs olyan, akire érdemes volna hallgatnia, aki nem olyan kicsi hozzá képest, hogy legfeljebb eszköze lehet, nem tanácsadója.

Érdekes volna kielemezni, volt-e alkalma Orbán Viktornak arra, hogy jelentős egyéniségekkel találkozhasson, lemérhesse saját képességét, műveltségét, megtanulja az erkölcsi normák jelentőségét. Nemcsak politikusi képességek tekintetében vették törpék körül, de szellemi és erkölcsi mértékkel mérve sem kötődött soha olyanokhoz, akikre fel kellett volna néznie.

Ezért aztán nem teljesítményt, hanem alázatos engedelmességet várt el minisztereitől, a Fidesz-vezetőtől és még a képviselőktől is, vagyis nem kaphatott tévedései alkalmával figyelmeztető tanácsokat. A Fidesz-fiúk kis képességét a közvélemény egyre jobban, Orbán tévedéseit azonban egyre kevésbé látta. Pedig neki is látnia kellett volna, hogy a miniszterei közül csak azok ütötték meg a mértéket, akik nem is voltak Fidesz-tagok, akik nem tartoztak az alapítók közé: Martonyi, Dávid Ibolya és Matolcsy. De még ezek sem tűntek ki az önálló véleményükkel. Martonyi higgadtsággal igyekezett Orbán néha vad külpolitikai ötleteit csillapítani. Dávid Ibolya egyedül szerzett kimagasló népszerűséget. Matolcsy növekedéspártoló gazdaságpolitikájával és ügyeskedésével annyi pénzt varázsolt elő, amivel nem lett volna szabad elveszíteni a választásokat.

Az induló gárdából csak Pokorni, ő is csak mint miniszter vizsgázott jól. Mint pártelnök, a választási harcban elvesztette korábbi higgadtságát,

átvette a többiek harcosnak szánt hisztériáját, és népszerűsége egyre lejjebb csúszott. Ez alól végül már Dávid Ibolya sem tudta kivonni magát.

Orbán ténylegesen terveibe bevont szűk csapata alig haladta meg a kártyaparti számát és színvonalát, de azok sem döntöttek, csak őket a többieknél korábban informálta Orbán az elképzeléseiről.

Formailag rangjuknak méltóan kezelte a lenyelt pártok képviselőit, de érdemben szerepet ők sem kaptak. Örüljenek annak, hogy képviselők lehetnek.

Orbán minisztertanácsát úgy is megfogalmazhatjuk, hogy csak egyetlen olyan tagja volt, aki a politikai pályája előtt és után többet keres, mint amennyit miniszterként. A többi miniszter és államtitkár azért esett már a vereség bevallása előtt pánikba, mert hatalom nélkül életképtelenek, néhányuk, az életképesebbek is kevesebbet fognak keresni. Nem ártana a hatalmi posztok betöltése során olyan elvet érvényesíteni, hogy csak az jöhet szóba, aki előtte és utána többet keres, mint a hatalom birtokában. Nem becsülöm azt a politikust, aki azért politizál, hogy legyen miből megélnie.

Aki azt hiszi, hogy egy kollégium diákjainak szűk, baráti köréből lehet működőképes kormányt alakítani, menjen el egy húszéves találkozóra, és látni fogja, hogy a nagy többségük még vezetettnek sem vált be.

Mivel Orbán annyira okosnak hitte magát, hogy neki nincs szüksége bírálatra, jó tanácsra, elég, ha az elvárásait gondolkodás nélkül végrehajtják, a hatalmával együtt bővült körbe is csak azokat a karrieristákat fogadta be, akik, éhezve a beosztotti hatalomra, gátlástalanul kiszolgálták. Neki ugyan voltak kiváló politikusi ötletei, melyek közé elhamarkodottak, elhibázottak is kerültek, de ezek is, a jók hatását lerontva, a szolgahadtól dicsőítve életre kelhettek. Nem hiszem, hogy volt olyan miniszterelnök, akinek a tanácsadói ennyire gyengék lettek volna. Nemcsak a képességük volt elszomorítóan gyenge, hanem a kiszolgáltatottságuk, ebből fakadóan az erkölcsük is. Nem ismerek olyan tanácsadóját, aki számára nem az Orbán-szolgálat volt az egyetlen érvényesülési út. Ennek megfelelően teljesítették a bólogató szerepüket.

Az elmúlt négy év során nem volt olyan eset, hogy Orbánnak akárcsak egyetlen, hibás ötletét az apparátusa bírálni merészelte volna. Pedig a sok jó

között bőven voltak hibásak is. Márpedig egy rossz ötlet erőltetése lerombolja a tíz jó pozitív hatását.

Orbán ugyan okosan döntött, amikor a pártelnöki poszton a hisztérikus, gyűlölködő Kövér Lászlót Pokornival cserélte fel, de nem volt következetes, mert Kövér azután is tovább járathatta le a Fideszt. Kíváncsi vagyok, mikor kényszeríti Orbánt a politikai reálérzéke arra, hogy véglegesen megszabaduljon Kövértől, aki bolsevik szenvedéllyel gyűlöli a bolsevikoknak nemcsak az unokáit, de még az árnyékát is. Orbán politikai erénye, hogy a meggyőződését az érdekének megfelelően módosítja, Kövér azonban a bigottság, a politikai türelmetlenség megtestesülése. Nem illenek össze.

Számomra Orbán kártékony tanácsadói között a legkártékonyabb a történész szerepében tetszelgő Schmidt Mária volt. Orbán kiváló politikai szimattal ismerte fel, hogy a jobboldal megnyeréséhez a romantikus magyar történelemfelfogás hangsúlyozott tálalása milyen fontos. A céljaihoz át kellett írni az előző ötven év történetét is. Erre a célra ajánlkozott Schmidt Mária. Ő tölthette be a tudományos gyűlöletkeltés főszerepét. Általában borsózik a hátam, ha egy politikus gyűlöli az ellenfeleit, súlyosabb, ha ezt egy történész teszi, de ha ezt egy nő teszi, iszonyatos. Egy nő akkor a legrosszabb, ha a gyűlöletét tudósként dobja a piacra. Remélem a Terror Háza nem fog a jelen formájában sokáig állni, de én meghagynám a „Gyűlöletkeltés Háza” címen. És kiírnám: Ötletgazdája Schmidt Mária.

Orbán Viktort ugyan nem kell félteni attól, hogy veresége után visszavonul a magánéletbe, mert neki a politikai hatalmi harc a lételeme, ebben rejlik a tehetsége. Szerencsére, már soha nem lesz az, aki lehetett volna, ha okosan élt volna az alkalommal. Vagy mérsékelni tudja a politikai ambícióit, és középre áll, így talán vissza tudja szerezni a hatalmat, vagy az örök ellenzék félelmetes politikusa marad.

Orbán politikai példaképei

Én ugyan elszakadtam minden Fideszt támogató munkától, amikor a kisebbségi kormányzást elutasítva, az első forduló után Torgyánnal szövetkezett, de a fiatal jobboldal hatalomra kerülését nem tartottam

közveszélyesnek. A Horn Gyula és csapata által vezetett MSZP leváltását még a baloldal számára is hasznos leckének tartottam.

A Torgyánnal való szövetségét Orbán pillanatnyi politikai türelmetlenségével mentettem. Nem merte vállalni a kisebbségi kormányzást, pedig csak ez mentette volna meg a későbbi hibáitól, és ezen keresztül a bukásától. Hívei azzal mentegették, hogy az első forduló után nem volt számára más út. Én meg azt állítom, hogy csak más út volt reális.

Érdemes itt további négy évvel visszamenni. Akkor Horn Gyula és csapata, önbizalom hiányában még az abszolút többség birtokában sem vállalta a kormányzás felelőségét. Az SZDSZ-szel kötött koalíció azonban olyan többséget teremtett, amiben mind az arrogancia, mind a butaság is kormányzóképesnek látszott. Ha 1994-ben az MSZP egyedül vállalja a kormányzást azzal, hogy a konkrét ügyekben hol az SZDSZ-szel, hol az akkor még liberális és antiklerikális Fidesszel alakít ki közös véleményt, az SZDSZ nem válhat olyan arrogánssá, ami négy év után a katasztrofális bukását hozta maga után, a Fidesz pedig nem mehet olyan gátlástalanul jobbra, ahogyan tette. Az országos politikában egy-egy hatalmi félrelépés igen jelentős politikai változást indíthat útjára.

Visszatérve az Orbán-Torgyán-paktumra. Ténylegesen Torgyán a Fidesznek nem sok szavazatot hozott, hiszen egyrészt az egyéni körzetekben harmadik helyre került kisgazdák szavazói, ha nem akarták elveszteni a szocialisták javára a szavazatukat, Torgyán tanácsától függetlenül a Fidesz jelöltjére szavaztak volna, másrészt Torgyán egyetlen olyan helyen sem léptetett vissza, ahol nyerési esélyei voltak. A kisgazdákra szavazók annyira gyűlölték Horn Gyulát és kormányát, hogy más lehetőségük nem maradván, mindenképpen a Fideszre szavaztak. A Fidesz tehát a második fordulóban győztes, és választási szövetség nélkül is a legerősebb, ebből fakadóan a kormányalakításra alkalmas párt lett volna.

A kisebbségi kormányát nem merte volna senki megbuktatni, mert az újabb választás kiírását jelentette volna. Ami fölényes Fidesz-győzelmet hozott volna. Tudom, hogy feltételezésem tele van volnákkal, de ismerve az akkori közhangulatot, a szavazók felháborodással fogadták volna a Fidesz megbuktatását. A megismételt választás minden bizonnyal Fidesz-győzelmet hozott volna.

Már Antall József bukásának is az volt az oka, hogy a történelem kerekét nem előre, hanem hátra akarta fordítani. Ez a magyar dzsentrinek még illett, de Orbántól nevetséges volt. Antall eleve alkalmatlan volt arra, hogy a tömegeket megmozgassa, ő parlamenti eszközökkel akarta elérni a célját, a néptribunnak született Orbán viszont a sokkal kevésbé reálisat is majdnem győzelemre vitte, és hatalmon tartotta.

Orbán, aki Tisza István korában, illetve a két háború között csak messziről nézhette volna a politikát, e két történelmi kor nemzetpusztító politikusainak csodálója lett. Tisza Istvánt, Teleki Pált, Bethlen Istvánt tekintette mintaképének, a két háború közötti jobboldali politikusokat legfeljebb csak Csurkán keresztül rehabilitálta. Ezt látva, gyakran feltettem a kérdést: Miért élte le egyetemi éveit Orbán Viktor a Bibó Kollégiumban? Nyomát sem láttam annak, hogy valaha megismerkedett volna Bibó véleményével arról a feudális úri világról, amelyet az első demokratikus választás után döntően még a dzsentrik és az arisztokraták maradéka képviselt. Mellékesen ezek legalább úriemberek voltak, nem úgy, mint Gömbös, Imrédy, Hómann és Bárdossy, akik erkölcsi tekintetben is negatív figurái voltak egy nemzetpusztító kornak.

Ady forgott volna a sírjában, hogy egy, a szocialista egyetemi oktatás jóvoltából felkerült falusi gyerekből olyan jurátus lesz, aki miniszterelnökként azokért lelkesedik, akiket ő a magyar nép kártékony vezetőinek tekintett. Legfeljebb keserűen kellett volna megállapítania, hogy a nép fia, ha az a szerencse érte, hogy felkerülhetett, jobban játszotta az urat, mint akinek már az ősei is azok voltak.

Orbánt csak a kisebbségi kormányzás mentette volna meg a nagyképű fölényeskedéstől. Kénytelen lett volna keresni a kompromisszumokat.

Orbán és a klérus

Orbán politikai iránytűjét a körülmények mozgatták, amit én nem tekintek politikai hibának. Nem az a politikai vezető veszélyes, amelyik a széljárásnak megfelelően könnyen forgatja a köpönyegét, hanem az, amelyik görcsösen ragaszkodik a saját rögeszméihez. A kiegyezés és a második világháború között uralkodó politikai viszonyokból úgy tanult, mintha egyrészt ő is arisztokrata volna, másrészt mintha közben nem járt

volna a történelem órája. Az a hatalom mindig a katolikus klérusra támaszkodott, belátta, hogy az idejétmúlt feudális viszonyokat csak a katolikus klérus segítségével lehet fenntartani. Nem is csoda, hogy annak a kornak minden haladó képviselője, értékes elméje klérusellenes volt. Ebben is Ady vitte el a pálmát.

Akkor még a katolikus klérusnak óriási vagyona volt, az volt a legnagyobb földbirtok ura, a papság általában, a felsőpapság pedig az ország szellemi elitjét jelentette. Ráadásul a képzetlen nép vakon követte a papok politikai tanácsait. Ez már száz évvel ezelőtt is Ázsiát, de legalább is a mediterrán világot jelentette, hiszen Nyugaton rég megtörtént az egyház és az állam egyértelmű szétválasztása. Arról nem is beszélve, hogy azt is évszázadokkal megelőzte az egyházi vagyonok elkobzása, az oktatás államosítása, a felső klérus politikai hatalmának megtörése. Nálunk ehhez is szovjet segítségre volt szükség.

Orbán Viktor azonban átaludta a megelőző százötven év egyházpolitikai történelmét, és úgy politizált, mintha a katolikus klérus hatalma semmit nem csökkent volna. Közben azonban:

– Megtörtént az egyházak politikai szerepének leválasztása. A hercegprímás megszűnt első zászlósúr lenni. Ennek megfelelően a püspökök sem uralhatták a felsőházat. Ebben 1945-ben is már pár száz évet késtünk.

– A magyarországi egyházak, természetesen elsősorban a katolikus, elvesztették a földbirtokukat, iskoláik nagy többségét.

A bolsevik évtizedek során ebben még túlzás is történt.

– A papok száma jóval kisebb lett, de még ennél is sokkal jobban csökkent a képességük. Ezer évig a nép legtehetségesebb fiai mentek el papnak, és szolgálták a klérus érdekeit. Mára kevesen, és azok sem a legjobbak, mennek papnak.

– A lakosság iskolázottsága, informáltsága sokszorosára emelkedett. A többség számára megszűnt az anyagi kiszolgáltatottság, nem lehet többé a népet az orránál fogva vezetni.

A hite szerint kálvinista Orbán mégis a katolikus klérusban kereste politikai támaszát. Ez is csak a hiányos történelmi ismereteivel menthető. Aligha van fogalma arról, hogy a katolikus klérus soha nem állt a magyarság nemzeti

érdekei oldalán. Ők tudták, hogy számukra, nem is a római pápa, hanem a Habsburg-uralkodó a szikla, amire építhetnek.

A felső klérus nemcsak Kossuthtal állt szemben, de a szabadságharc minden résztvevőjét bűnösnek kezelte, a szabadságharcot leverő orosz hadsereget, ami ráadásul nem is katolikus, hanem pravoszláv hitű volt, lelkesen üdvözölte, az aradi tábornokok kivégzését örömmel nyugtázta.

De nemcsak a történelmet nem ismerte Orbán, hanem például a jelenkori lengyel tapasztalatokat sem. A lengyel nép szinte egészében katolikus, a vallását komolyabban gyakorolja, a klérusa mindig a nép oldalán állt, mégis a rendszerváltás után, azaz a demokratikus választásokon egyre inkább visszacsúszott, végül megbukott minden olyan párt, amelyik a klérus támogatásával tört a hatalomra.

Orbán olyan kálvinista volt, akit Kálvin megégetett volna. De a magyar nép sem becsüli a hitüket politikai okokból megtagadókat. Ezt neki, a kis faluban felnőtt gyereknek is tudnia kellett volna.

A kálvinista egyház súlyos árat fog fizetni azért, hogy kiállt a faji alapon ítélkező MIÉP mellett. A katolikus klérusnak is súlyos tekintélyvesztést okoz az, hogy a kálvinista kedvence megbukott. Nekem ez is jó hír.

Ma már a fejlett társadalmak mindegyikében nagy tiszteletnek örvend a vallási meggyőződés tisztelete, és a lakosság körében a vallásüldözés minden formája általános elutasításra kerül. A szocialista évtizedek során súlyosan vétettünk ezen elemi demokratikus elvárással szemben. De tegyük hozzá azt is, hogy, a katolikus főpapok, is mindent igyekeztek megtenni az alapvető demokratikus társadalmi reformok fékezése érdekében. Aztán pedig a főpapjaik többsége szinte szolgai módon együttműködött a szocialista hatalommal. Ez sem jelenti ugyan azt, hogy nem érte a jogos sérelmek, sőt a vallásüldözések sora nemcsak az egyházat, de súlyosan sértette a hívőket is. Remélhetőleg a rendszerváltással eltűnt a vallások üldözésének veszélye is.

A fejlett világban azonban az állampolgárok politikai és vallási élete között megtartják az egyértelmű távolságot. De nemcsak a vallásosak hitét tisztelik, hanem a vallástalanokét is. Csak azt várják el mind a hívőktől, mind a hitetlenektől, hogy tartsák tiszteletben nemcsak a törvényeket, de a közerkölcsöt is. Szerencsére, mára nemcsak az alkotmányunk, de a magyar állampolgárok nagy többsége is eljutott idáig. Alig találkozom olyan

jelenséggel, hogy a mindennapos társadalmi kapcsolatokban figyelemmel kísérnék a felekezeti hovatartozást. A hozzám hasonló öregek még jól emlékeznek arra az időre, amikor még a párválasztásnál is akadályokat gördítettek a felekezetek, mindenekelőtt a katolikus, a vegyes házasságok elé. Ez a klerikális törekvés olyan erős volt, hogy a társadalom többsége kénytelen volt figyelembe venni.

Nálunk újabban mind a hivatalos, mind az egyházi körökben felerősödött az a felfogás, hogy a vallási életben aktívan részt vevők jobb, erkölcsösebb állampolgárok, mint a vallástalanok. Ez a felfogás az előző századok, sőt évezredek során nemcsak általánosan elfogadott, de igazságalapja is volt. Kezdettől, de főleg a polgári társadalmak kialakulásának elindulása óta, azt sem lehet kétségbe vonni, hogy éppen a legképzettebbek és legtehetségesebbek körében számos ateista járt a társadalmi haladás élén, és a vallásosak többsége a fékezők oldalán állt.

Ha, mint társadalomtudós ránézek a térképre, azt kell megállapítanom, hogy a nyugati kultúrkörön belül ott élnek inkább keresztényi módon az emberek, ahol a klérusokkal való kapcsolatuk lazább, ahol kevesebben járnak a templomokba, és ahol kisebb a klérus politikai befolyása. Ez nem jelenti azt, hogy ott erkölcsösebb a társadalom, ahol a politika eltiltja a templomba járást, üldözi a klérust. Csak azt, hogy a fejlettebb társadalmakban, ahol magasabb a képzettség, jobban megvalósulnak a keresztényi erkölcsök, mint ott, ahol a képzetlen hívek politikai meggyőződését a klérus jelentősen befolyásolni tudja. Elég arra gondolni, hogy Brazíliában, ahol általános a rendszeres templomba járás, ahol a klérus politikai befolyása erős, sokkal szélesebb körben van jelen a bűnözés, mint Svédországban, ahol nem jellemző a templomok rendszeres látogatása, ahol a klérusnak nincsen politikai befolyása.

De ez nemcsak a vallások klérusaira, hanem az ideológiák politikai szerepére is jellemző. Évtizedeken keresztül azzal érveltem bolsevik barátaimmal szemben, hogy Marx, ha feltámadna, akkor Svédországban vélhetné tanai megvalósulását, és a szovjetrendszert fasizmusnak tekintené. Azt mondaná, hogy ahol a tanait államvallásként kezelik, annak tisztaságára a párt klérusa felügyel, ott az általa felszámolandónak ítélt múlt erői uralkodnak. Most azt mondhatom, hogy ha Krisztus újra élne, azt kellene tapasztalnia, hogy tanítása ott vált jobban a mindennapi élet gyakorlatává, ahol a tanaira hivatkozó klérus hatalma és befolyása kisebb.

Magamat is azok közé sorolom, akik igyekeznek az emberek életét minél nagyobb keresztényi, azaz szociális tartalommal megtölteni, de ehhez csak kivételes esetekben igénylem valamelyik klérus hivatalos közreműködését. A pompás szertartásokat, a kegytárgyak babonás tiszteletét, a szentek pénz ellenében való közbenjárását bálványimádásnak tartom. Mint történész tudom, hogy a látványos szertartásoknak, a kegytárgyak babonás tiszteletének, a szentek sokaságának a múltban fontos társadalmi szerepe volt, de szégyellem, hogy a mai világban még olyan politikai pártok is akadnak, amelyek élnek ezzel az idejétmúlt eszközzel.

Az elmúlt négy év során elkeseredve tapasztaltam, hogy a kormányhatalom a klérusokkal köt politikai szövetséget. Ebben pedig két tényt illett volna figyelembe venni:

– Nincs olyan nyugati állam, amelyikben a politika klérusokkal szövetkezne. Ezt ott a közvélemény sem tűrné el. Ilyen kísérlet legfeljebb Spanyolországban kaphatna némi esélyt, hiszen ott a klérus politikai hatalma az elmúlt ötszáz év során kivételesen nagy volt. De mi ne Spanyolországgal, de még ne is a csak nyugati konzervatív politikai mozgalmakkal kössünk szövetséget, hanem az egész Nyugat-Európához akarjunk csatlakozni.

A magyarországi keresztény klérusok ugyan dicsekedhetnek azzal, hogy a rendszerváltás óta mennyi templom, felekezeti iskola épült, mennyit szerepelnek a közszolgálati médiában, de arról mélyen hallgatnak, hogy egyre több a lopás, a betörés, a rablás, a házasságon kívül született, illetve a szüleitől elhagyott gyermek, ráadásul egyre kevesebb tehetséges fiatal megy papnak. Erről hallgatnak, de hangosan politizálnak. Nem egyikük a gyűlölet szellemében.

Arról kellene elmélkedniük, hogy mi a vallás feladata a modern társadalomban, és hogyan tudja vagyonától, busás jövedelmeitől megfosztva, és a nép tehetséges fiainak a klérusba való áramlása nélkül ellátni azt. Sem a vagyonra, sem a sok tehetséges papra ugyan nem számíthatnak. Ezért érthető, hogy lelkesen kapaszkodnak azokba a politikai erők-be, amelyektől jövedelmet remélhetnek. Ezt ismerte fel Orbán Viktor politikai ösztöne is. Ezért lett kálvinistából hitbuzgó katolikus, ezért keresi a püspökök kegyét. A püspökök pedig kapnak az alkalmon. Elfelejtik, hogy a kereszténység és a klérus tekintélye a hatalom támogatására nem, hanem csak a szerénységre és a politikától való távolmaradásra épülhet. De ez sem

újdonság. Aki ismeri a kereszténység történetét, az tudja, hogy a legnagyobbjai nem politikai babérokra, nem is egyre nagyobb jövedelemre törekedtek, hanem az evangéliumi célok megvalósítására. Ők tudták jól, hogy az Isten nem politizál, és főleg nem a magyar főpapoktól kér tanácsot abban, hogy milyen politikai erők győzzenek. Ebben az ügyben az imádkozás is hiába való.

A Fidesznek is voltak érdemei

Orbán Viktor első politikai hibáját akkor követte el, amikor a választások első fordulója után nem a közép, hanem a tőle is jobbra lévő politikai erők lenyelését választotta. Annyira váratlanul érte a számára a vártnál is kedvezőbb választási eredmény, ha nem is a Fidesz, de a jobboldali pártok többsége, hogy elkábult a hirtelen lehetőségtől, nem számolt, gondolkodott, hanem megragadta a hatalmat. Ennek érdekében pár nap alatt a liberális Fideszből konzervatív, középjobb párt lett, és 2002-re már a jobboldalnak is a jobb oldalán állt, nacionalista és klerikális lett. Ebből azonban szükségszerűen fakadt a mostani veresége. Ez az irányvonal ugyanis legfeljebb a választók negyven százalékát állíthatja maga mögé.

Kossuth virágzása idejében a magyar nép szinte egészét könnyű volt mozgósítani a nacionalista célok érdekében. A nacionalizmus a kiegyezés után a politikai berendezkedésünk alapja lett. Tisza Istvánnak még nem volt nehéz a határon túli frontokra vinni a daloló és kokárdás katonákat. A Horthy-rendszerben már a frontra vittek körében sokkal kisebb volt a lelkesedés. Orbán Viktor és Csurka István a hadra foghatók tizedét is csak erőszakkal tudná mozgósítani a nacionalista célok szolgálatára. Még a határokon túlra szakított, többségében magyarok által lakott területekért való harcra sem volna nagy a lelkesedés. Szerencsére, nem csak a magyar nép nacionalista buzgalma apadt kicsire, hanem a világpolitika is sokkal kevésbé enged meg ilyen kalandokat.

Orbán túlzott jobbra tolódása csak arra jó, hogy ne legyen a szélsőjobb a Parlamentben, és győzzön a baloldal, a Fidesz pedig az erős ellenzék rangját őrizhesse.

A magyar választásra jogosultak jó negyven százaléka a bal- és a jobboldal között áll, vagy el sem megy választani, vagy esetről esetre e két oldal

között választ. 1998-ban a Horn-kormány a kommunikációban és a gazdaságpolitikában túlságosan sokat átvett a túlzott liberális elvárásokból, és túlságosan sokat megőrzött párton és kormányon belüli politikai módszereiben a bolsevik múltjából ahhoz, hogy a közép számára elfogadható maradjon. A választók különösen a gazdaságpolitikában és a kultúrában alkalmazott túlzott liberalizmust utasították el. Máig nem vált nyilvánvalóvá a tény, hogy 1998-ban nem az MSZP, hanem az SZDSZ vesztett annyi szavazatot, ami lehetővé tette a jobboldal parlamenti többségét.

Orbánnak, és még inkább a Fidesznek az lett volna az érdeke, hogy még inkább középre orientálódjon. Ott állt ugyanis tanácstalanul az a széles réteg, melyik eddig is, és még sokáig el fogja dönteni a választások végeredményét. A szocialistákból és a szabaddemokratákból kiábrándult réteg sokszorta nagyobb mennyiségi és minőségi forrást jelentett volna a kormányra került Fidesznek, mint a kisgazdák és a szélsőjobb lenyelése. Még mindig hiszem, és remélem, hogy Orbán szemléletének is jobban megfelelt volna, mint a jobboldali, túlzottan nemzeti, konzervatív és klerikális jobboldal. Kétségem csak azért van, mert amit négy év alatt művelt, és amekkora hatalomvágy munkálkodik benne, nehezen egyeztethető össze a karakterével. Szerencsére a hatalomra és a karrierre túlságosan éheseket a türelmetlenségük szigorúan selejtezi.

Amennyire végzetes hibájának tartottam és tartom ma is, hogy Torgyánnal paktumot kötött, annyira a magyar politikai élet hasznára vált azzal, hogy megszabadította ettől a szégyenfoltjától. Magának és a Fidesznek azzal okozott tartós kárt, hogy a politikai szövetségesei többé nem fognak hinni a szavának.

Ha nem is a legnagyobb, de a legfrissebb érdeme, hogy kiénekelte a MIÉP-et a magyar Parlamentből. Igaz, ezért nagy árat fizetett, elvesztette a hatalmát. Az sem nagyon csökkenti ezt a történelmi érdemét, hogy nem ez volt a szándéka, hanem abból fakadt, hogy rosszul mérte fel a magyar társadalom politikai térképét.

Orbán azonban van olyan tehetséges politikus, aki képes a hatalomvesztéséből is tanulni. Őt ugyan előbb felfedezte a magyar politika, előbb adott hatalmat a kezébe, mint megérett volna, de ha megérik, még évtizedeken keresztül a magyar politikai élet egyik főszereplője lehet.

A gazdaságpolitikáról

A Fidesz az előző választást nem utolsósorban azzal nyerte meg, hogy az elődjéhez viszonyítva baloldali gazdaságpolitikát hirdetett meg és folytatott. A Fidesz hamar felismerte, hogy a magyar nép nem eszi meg a Bokros-csomagot, Bokros és Békesi betegesen kishitű gazdaságpolitikáját. Horn Gyula ugyan eljutott odáig, hogy e két politikusát leváltotta, de addig nem, hogy a választás előtt kiirtotta volna a csomag elfogadhatatlan elemeit. Ennek ékes példája volt az, amikor az 1998-as választási hadjárat során rendezett Horn–Orbán-vitában az egyetemi tandíjak indokoltságát védte.

Aki ismeri a magyar nép karakterét, annak tudnia kell, hogy szereti a realitásnál is nagyobb feladatokat, és ezek érdekében a vártnál nagyobb teljesítményre képes. Jellemző példa volt a Matolcsy által kitalált hétszázalékos növekedés irrealitásának beteges vitatása. A hétszázalékos növekedés ugyan valóban irreális volt, de inkább lendítette, mint fékezte a ténylegesen elért eredményt.

Ezen a könyvecskén szinte végigvonul az irreális politikai ambíciókból fakadó veszélyek hangsúlyozása. Ennek ellenére a gazdasági életben a reálisnál valamivel nagyobb feladatok kitűzését előnyösnek tartom. Példaként azt szoktam felhozni, hogy az utolsó szocialista húsz évben közel hatszázezer családi ház épült saját kivitelezésben. Ezek között nem találtam olyan konkrét esetet, amikor csak akkora és olyan ház építésébe fogtak, aminek előzetesen reálisan látták volna a pénzügyi és technikai feltételeit. Mindig a realitásnál nagyobbat, szebbet, jobbat akartak és fel is építették. Ma a vidéki, városkörnyéki családi házak azért szépek, korszerűek, mert az építők túlléptek a realitás kocsmáin.

Amennyire szereti a magyar nép a reálisnál nagyobb feladatokat, annyira a kishitűség volt a jellemző az MSZP, és különösen az SZDSZ gazdaságpolitikájára. Most is attól félek, hogy sokan a hangadók közül a Bokros-csomag szellemét akarják majd kiszabadítani. Lássuk be, hogy a Fidesz 1998-ban a gazdaságpolitikában az MSZP–SZDSZ kormányától lényegesen inkább balra állt, és ez jellemezte a gazdaságpolitikájuk lényegét is. Ha a Széchenyi-tervet a Bokros-csomaggal állítjuk szembe, szégyellhetjük magunkat. Az előbbit a bátorság, a utóbbit a beteges pesszimizmus jellemezte. Más kérdés, hogy a Széchenyi-terv jó gazdaságpolitikai irányvonala a módszerek tekintetében túlpolitizáltan

működött, pályázati rendszere elsősorban a kormány belpolitikai érdekei alapján szelektált. Amit a ciklus első három évében Torgyán vidékfejlesztése e tekintetben elkövetett, azt később a Széchenyi-terv keretei között folytatta Matolcsy. Ez a terv tipikus példája volt annak, amikor a jó célokat napi politikai célra is felhasználták. Ennek ellenére százszor inkább támogatom a Széchenyi-tervet, mint a Bokros-csomagot, holott azzal szemben erkölcsi, jogi kifogások nem merülhettek fel. Inkább csináljuk a jót rosszul, mint a rosszat jól.

Ez az állításom bizonyításra szorul, mert a győztes, új kormányban sokan minden bizonnyal nem lesznek hajlandók belátni ezt.

A Fidesz családpolitikájával is egyetértek. A családtámogatásnak nemcsak a gyermekek számát kell gyarapítania, hanem azon is óvatosan módosítania kell, hogy ne csak ott szülessen sok gyerek, ahol azok értékes állampolgárokká való felnevelése a legkevésbé biztosított. Ezért társadalmi érdeknek tartom, hogy a családtámogatás ne csak családi pótlék, hanem adókedvezmény formájában is történjen. Ezt leginkább a mindent piacosítani akaró SZDSZ-nek kellett volna felismernie.

A Fidesz ilyen viszonyok között könnyen lehetett a korábbinál kevésbé liberális, a nemzeti érdekeket jobban tekintetbe vevő gazdaságpolitika meghirdetője. Támogatta a minél gyorsabb gazdasági növekedést, állami kezelésbe vette az autópályákat, emelte a családtámogatást, fellendítette a lakásépítést, megfékezte a nyugdíjalapok felelőtlen magánosításának állami támogatását.

Más kérdés az, hogy a Fidesz gazdaságpolitikája ugyan jó irányú volt, de a pályázatnak nevezett osztogatás módszerei annyira át lettek politizálva, hogy joggal sértette a lakosság igazságérzetét. Nem azt bírálom, amit tettek, hanem azt, ahogyan.

A pályázati rendszert eleve a korrupció, a politikai protekcionizmus leplezett formájának tartom, amiben a leplezéssel már nem is nagyon törődtek.

1998-ig a rendszerváltást követő minden kormány, ideológiájától függetlenül, túlzottan liberális gazdaságpolitikát folytatott.

Már a Németh-kormány túllihegte a piacgazdaságra való áttérést. Nem számolt kellően a gyors liberalizációval járó társadalmi és gazdasági nehézségekkel. Könnyű szívvel kezelte a munkanélküliség várható,

nagyarányú növekedését. Elindította a veszteséges vállalatok tömegének a csődbe kergetését. Leállította a keleti kereskedelmet anélkül, hogy az abban rejlő lehetőségeket igyekezett volna megmenteni. Ezt nem most mondom, hanem annak idején megírtam a Gazdaságpolitikai úttévesztés című könyvemben és számos újságcikkben.

Antall Józsefet mentalitásában és az általa képviselt politikájában konzervatív jobbközépnek kell tekinteni. A gazdaságpolitikához nem értve, de azt még annál is inkább lenézve, kormánya a piacosítást és a privatizációt úgy folytatta, ahogyan az SZDSZ-nek is tetszett.

Horn Gyula ugyancsak, jó bolsevikként, a gazdaságot másodrangúnak tekintve, odaadta a liberálisoknak. Az MSZP szégyellheti, hogy kormányzása mit művelt a gazdaságban. Csak néhány elrettentő példát idézve:

– Mindent elsietve és alacsony áron privatizált.

– Mind a magánerős, mind az állami lakásépítést megtorpedózta, azt a rendszerváltás előtti negyedére zsugorította.

– Az autópályák működtetését tőkés vállalkozási alapra helyezte.

– A nyugdíjpénztárakat irreális reményekkel, és állami támogatásokkal ránk szabadította.

– Bevezette a felsőoktatásban a tandíjat.

Mindennek klasszikus keretet adott Bokros és Békesi pénzügyminisztersége, akik beteges óvatoskodását az MSZP ma is érdemként állítja be. Minderre Suchman Tamás privatizációs buzgalma tette rá a koronát.

Az előző választáson az ellenzéki többséget hozó megyéket, városokat, mindenekelőtt a fővárost, példásan büntették.

Az elkövetett hibák a négy év alatt nem csökkentek, hanem egyre nagyobbak lettek. Az igazság győzelmének tartom, hogy a Fidesz által megbüntetettek bosszút álltak, mindenütt a baloldal győzelmére szavaztak. Csak szomorkodni lehet az olyan politikuson, aki első alkalommal, ha hatalomra kerül, bosszút akar állni minden olyan önkormányzaton, amelyik nem őt támogatta. Végül aztán a mellőzöttek váltották le őket a hatalomról.

A szocialisták

Elsősorban azt kell az MSZP-nek szem előtt tartana, hogy nem ők győzték le Orbán Viktort, hanem ő verte meg saját magát. Ennek ellenére ez a párt változott leginkább a jó irányba.

Az MSZP, ha nem marad bolsevik párt abban az értelemben, hogy elkezdte a saját tagságán belüli közvéleménynél az országét fontosabbnak tartani, azaz lassan megszabadul Horn Gyula és társai szellemétől. A pártnak azokra kell támaszkodnia, akik az ország előtt népszerűek, akiket nem tekintenek hatalmuk megtartása érdekében bolsevikból szocialistává átvetkőzöttnek. E tekintetben a nők további előtérbe kerülése lesz fontos.

Érvelésem bizonyításra szorul. Arról már szóltam, hogy az MSZP annak köszönheti hatalmi súlyát, hogy a szociáldemokraták képteleneknek bizonyultak arra, hogy a baloldal nagy pártja legyenek. A magyar társadalom elitjének nagy többsége, és a választók jó fele a betegesen antikommunisták szerint kompromittálta magát. Ezért minden olyan párt, amelyik a szocialista évtizedekben pártagságot választottaktól, illetve vállaltaktól el akar határolódni, még a jobboldalon sem élhet meg, nemhogy a baloldalon. A Szociáldemokrata Párt azért bukott meg, mert betegesen ragaszkodott a múlttól való elhatárolódástól.

Az utódpárt pedig két választáson azért bukott el, mert betegesen ragaszkodott ahhoz, hogy a vezetőségében csak a bolsevik örökséghez mereven ragaszkodók maradhassanak. Bizalmatlanul kezelte azokat, akik a tagságuknál gyorsabban akartak váltani, akiknek túlságosan bolsevik volt az MSZP vezetése.

Vegyük csak sorba az ebből a szempontból elkövetett hibákat.

1. Pozsgai Imre Orbánhoz hasonló, sőt bizonyos tekintetben jobb politikusi adottságokkal, nagyobb műveltséggel és több élettapasztalattal rendelkezett. Ő is, ha nem is annyira, mint Orbán Viktor, túlértékelte politikai súlyát. Azt hitte, ő állapíthatja meg a feltételeket, és ha nem fogadják el, új párt alapítására képes. Ezért aztán a végén már minden politikai áramlatnál próbálkozott, mindenütt sikertelenül. Pozsgai hibája azonban nem menti az MSZP hibáját. A pártnak sokkal jobban kellett volna bánni azokkal a vezetőségében lévő tagokkal, akik népszerűségére építhetett volna. Azzal, hogy Pozsgai viselkedése sértette a tagság többségének bizalmát, éltek

azok, akik ugyan élvezik a bolsevik tagság bizalmát, de népszerűtlenek voltak a közvélemény előtt. Így állt aztán elő Horn Gyula vezetése alatt egy bukásra ítélt csapat. Horn Gyula miniszterei alig képviseltek jobb csapatot, mint Orbáné. Jellemző módon egyiküket sem lehetett területi listán képviselővé választatni.

Itt jegyzem meg, hogy minden pártnak bizonyos mértékig le kellene értékelnie azokat, akik képtelenek egyéni körzetben nyerni, akiknek ehhez még az országos ismertségük sem elég. Ez az elvárás arra késztetné az érintetteket, hogy egy területtel konkrétan is foglalkozzanak, ne lehessen abból megélni, hogy a pártvezetésben jól taktikáznak.

2. Németh Miklós esete nagyon hasonlított a Pozsgaiéra, de ő azért nem kompromittálta úgy magát, hogy ne lehetett volna az MSZP miniszterelnök-jelöltje. Ha vele indult volna a párt a mostani választáson, minden bizonnyal elsöprő fölénnyel nyer. Az ő népszerűsége, különösen vidéken, sokkal nagyobb ma is, mint Medgyessyé. Ő is hibázott, amikor előzetes követelményeket támasztott. De még inkább hibás volt a pártvezetés, hogy nem törekedett a megegyezésre. Ez is az a tipikusan bolsevik felfogás: a párt jelöltje csak az lehet, akit a tagság ideológiai szempontból jobbnak tart, és nem az, akitől a párt hatalomra kerülése érdekében jobb szereplés várható. Az MSZP vezetői közül többen kisebb bajnak tartották, ha a pártjuk nem nyeri meg a választást, mint azt, ha nem ők lesznek a párt hatalmasai.

Pozsgai és Németh hibája annyiban közös, hogy mindkettő azt hitte, hogy ő erősebb, mint a tényleges, illetve az általa látott hibákkal terhelt pártja. Mindkettő előtt ugyan nyitva volt egy olyan politikai pálya, amire a történelem ritka évszázada kínált valaha is példát. Mégis mindketten elvesztették politikai bázisukat. Ebben a tekintetben is speciális magyar politikai örökséggel állunk szemben.

A közerkölcs a politikusokat is annak alapján értékeli, milyen következetesen ragaszkodnak elveikhez. Ezért tiszteli például azokat is, akik politikai okokra hivatkozva hagyták el hazájukat. Ez is buta logika, a népnek a hazáért meg kell halni, a politikusnak azonban érdem, ha az előtte tornyosuló nehézségek elől külföldre menekül, illetve otthagyja a pártját. A politikusnak az a mestersége, hogy az ország érdekeit szolgálja. Ezt eleve nem lehet úgy végezni, hogy nem kell kompromisszumokat kötni. Nem ér tehát semmit az a politikus, aki csak addig politizál, amíg annak céljai és

eszközei az egyéni ízlésével megegyeznek. Egy politikusnak csak akkor szabad elhagynia a pályáját, illetve az országát, ha már semmit nem tud a céljaiból megvalósítani. Ilyen helyzet azonban nincs, mert valamit mindig el lehet érni, a kevés is több, mint a semmi. Én a történelemben csak olyan politikusokat ismertem, akik az emigrációban súlytalanokká váltak, és olyanokat, akik opportunizmusuknak köszönhetően lettek hasznosak.

3. Medgyessy Péter azért léphetett elő az MSZP miniszterelnök-jelöltjének, mert a pártvezetés számos tagja tőle fél a legkevésbé. Eleve nem voltak pártfunkciós ambíciói, az államapparátusban törekedett egyre feljebb. Még párttag sem volt. Egyénisége nem alkalmas a pártvezéri funkcióra. Nem jó agitátor, ellenben jó közhivatalnok, akire rá lehet bízni a kormány irányítását. Éppen ellentéte a másik tábor vezérének, Orbán Viktornak, aki jó népvezér, de rossz miniszterelnök. Medgyessy kétségkívül jobb miniszterelnöknek, mint akár Pozsgai Imre, akár Németh Miklós lett volna, ugyan mindkettő alkalmasabb volt arra, hogy a tömegek támogatását elnyerje. Márpedig az MSZP soha nem volt abban a helyzetben, hogy önerőből nyerjen, ehhez mindig a másik politikai tábor hibáira volt szüksége. Ezért olyan jelöltet kellett volna támogatnia, aki a legtöbb szavazatra számíthat.

Medgyessy jelöltségét az ugyan igazolta, hogy nyert. De nem ő nyert, hanem Orbán vesztett. Bizonyítani ugyan nem lehet, de Németh Miklós jelölése mellett az MSZP lényegesen erősebb lett volna, különösen vidéken. Az MSZP jelölési hibája csak azért nem lett végzetes, mert így is nyertek. Ezzel valóban Medgyessy lett az ideális választás. Ő a rendszerváltás óta az első olyan miniszterelnök, aki alkalmasnak fog bizonyulni erre a posztra. Ettől a pozíciótól ugyanis nem azt kell várni, hogy pártpolitikus, hanem hogy az államapparátus jó vezetője legyen. Erre sem Antall, sem Boros, sem Horn, de a legkevésbé Orbán volt alkalmas.

Az adott esetben abból sem származik nagy baj, hogy a miniszterelnök párton belüli súlya nem nagy, hiszen a kis többség meg fogja követelni a pártfegyelmet, a miniszterelnök parlamenti támogatását.

Ennek a választásnak talán az lesz a legjelentősebb történelmi következménye, hogy nagyon kicsi lesz a kormánytöbbség. Márpedig a jó kormányzás első feltétele a kis többség, és a hatalmat mindig veszélyeztető ellenzék. Minden nemzetközi és magyar történelmi tapasztalat azt bizonyítja, hogy minden nagy kormánytöbbség, illetve az ellenzék

gyengesége mellett a kormányfő elszemtelenedik. Minél kisebb a kormány parlamenti többsége, annál inkább rákényszerül a reálpolitikára.

Öt kormány

A Németh-kormány

Már a rendszerváltást előkészítőnek tekintendő. Azóta négy választás volt. Mindegyiken leváltották a kormányt, amelyik ezt minden esetben megérdemelte. Egyiken sem szavaztam, de örömmel fogadtam el az eredményét.

A Németh-kormány négy okból érdemelte meg a leváltását:

– Megtagadta a saját múltját.

– Nem hajtotta végre a megérett reformokat.

– A miniszterelnöke otthagyta a saját pártját.

– A hatalomváltásban ne érződjön a rendszerváltás.

Mit értek az alatt, hogy a Németh-kormány megtagadta a saját múltját? Úgy viselkedett, mintha nem lett volna szocialista múltja. Amennyire hibás, sőt nevetséges volt a Grósz-kormány olyan viselkedése, mintha semmi sem változott volna, annyira hamis volt az is, hogy a Németh-kormány, amelyiknek mindegyik minisztere párttag volt, úgy tett, mintha semmi sem kötné a saját múltjukhoz. Velük indult el az a folyamat, hogy a volt szocialista párttagok úgy viselkedtek, akiknek a múltjukat minden tekintetben csak szégyellni kell.

Ez a magatartás érthető volna, ha a közvélemény szemében a párttagság bűnnek számítana. Sokkal jellemzőbb az, hogy a közvélemény elítéli azokat, akik ugyan élvezői voltak a szocialista hatalomnak, de utólag megtagadják. A lakosság nagy többsége nem lát szégyellni valót abban, hogy valaki annak idején párttag volt. Inkább pozitíven fogadja azokat, akik igazolják azok múltját is, akik maguk is párttagok voltak.

Miért szégyellik a politikusok azt, hogy párttagok voltak? Azért, mert a rendszerváltás küszöbén éppen a leginkább kompromittált tagokból lettek a legdühösebb antikommunisták. Ezek akarták kirekeszteni a politikából

azokat, akik az ő múltjukat jól ismerték. Ez éppen az SZDSZ-ben volt a leginkább jellemző.

A kormány részéről fel sem vetődött, hogy az előző rendszernek milyen érdemei voltak, amiket át kell menteni.

Mit értek azon, hogy nem hajtották végre a szükséges reformokat? Nem dolgozták ki, és indították útjára a földreformot. A napnál világosabb volt, hogy a közvélemény többsége földreformot várt. A kormány azonban nem mert hozzányúlni. Ennek lett aztán a következménye az, hogy Torgyán demagógiája e mulasztásra épülhessen, és a kérdés máig nemcsak megoldatlan, de ma sokkal nehezebben oldható meg, mint tizenhárom évvel korábban lett volna.

A kormány a gazdaságpolitika liberalizálásában olyan következetes volt, ami méltatlan volt szocialista múltjához. Elkezdte a keleti kereskedelem gyors leépítését, a vállalatok csődbe kergetését. Vagyis a Bokros-csomag már akkor útjára indult, és szocialista Horn Gyula öt évvel később meg is akarta ezt koronázni.

Németh Miklós nemcsak magának, de a magyar baloldalnak is súlyos, máig maradandó kárt okozott azzal, hogy megtagadta a pártját, és pártonkívüli képviselőként indult. Sajnos, a rendszerváltás óta minden tehetséges politikusra jellemző hiba: nem akar a pártjához igazodva azon lassan változtatni, hanem, ha nem fogadják el a tanácsait, kilép, és új pártot akar alapítani. Nem ártana egy tablót készíteni a pártjukat otthagyó politikusokról, akiknek többsége mára politikai nullává zsugorodott.

Az Antall-kormány

Az első demokratikus választástól a többség azt várta, hogy ne maradjanak a szocialisták hatalmon. Annak ellenére, hogy én akkor is baloldali voltam, akkor is meg voltam győződve, hogy a magyar társadalomban a haladás feltételeit csak a baloldali kormányzás képes biztosítani, jónak tartottam, ha a szocialisták megtanulják az ellenzéki szerepet, mert ez arra készteti őket, hogy vezetőiket kicseréljék. Még inkább jogosnak tartottam azt, hogy a jobboldal is megmutatja, mire képes. Ha erre nem lett volna alkalma, a következő választást nem nyerte volna meg.

Antall Józsefben azonban csalódni kellett. A nemesi Magyarországot akarta restaurálni. Neki igazán csak az imponált, aki vérségi alapon évszázadok óta szereplője lehetett a magyar politikai életnek. A magyar népet a szomszéd népeknél magasabb rendűnek tekintette, annyira szerette, hogy az életét is odaadta volna érte, de azért magával és osztályával egyenrangúnak nem tartotta. Nem tudta tudomásul venni, hogy a nemesi társadalom felett eljárt az idő, hogy a politikai szerepeket nem a származás, hanem a szerzett érdemek alapján kell kiosztani. Szerette a népét, de nem tudott vele kommunikálni. Erre éreztek rá a választók, amikor még halála után sem tudtak neki megbocsátani, és azt az MDF-et, amibe ő csak belecseppent, de lenézett, csúfosan megbuktatták.

A Horn-kormány

Az MDF bukását azzal az örömmel fogadtam, hogy vele megbukott a nemesi társadalom minden maradványa, Magyarország nem lesz többet a nemesek történelmi romantikájának országa. Az MSZP abszolút többségétől azt vártam, hogy figyelembe fogja venni a magyar nép szociális érzékenységét, megtanulja, hogy már nem a párthoz kell igazítani a népet, hanem a néphez a pártot.

Azonnal csalódnom kellett, amikor az MSZP az abszolút többsége ellenére koalíciót kötött az SZDSZ-szel. Horn Gyula az aránytalanul nagy parlamenti többség mellett megengedhetőnek tartotta, hogy csapatát megbízható ostobákból állítsa össze. Így kerültek szellemi fölénybe a kormány szabaddemokrata tagjai. Itt jegyzem meg, hogy mind Bokrost, mind Békesit kezdettől fogva szabaddemokratának tekintettem. Az idő igazolt. Nem jó magyar pénzügyminiszternek, aki, ha megbukik, a Világbank azonnal, és jobb fizetéssel alkalmazza. De az sem jó a pártja pénzügyminiszterének, aki, ha ellenzékbe kerül a pártja, a szabaddemokratáknak készíti a választási programját. Nem csoda tehát, ha a kormány gazdaságpolitikáját nem az MSZP, hanem az SZDSZ alakította. A bolsevik múltú Horn Gyula kormánya alatt úgy megnőttek a jövedelemarányok, ami a konzervatív jobboldali vezetésű, és nálunk sokkal gazdagabb polgári múltú, és még egyszer gazdagabb demokráciákban is sok lett volna.

Magam is azok közé kerültem, akik a Horn-kormány megbukását várták, de nem bíztam, csak reménykedtem benne. A magyar nép azonban annyira átlátott a szitán, hogy a választás nem is annyira a szocialisták, mint a szabaddemokraták ellen irányult. Az utóbbiak elvesztették korábbi szavazataik nagyobbik felét, és velük szemben a választók által teljesen ismeretlen Fidesz ismeretlen, tapasztalatlan fiataljai kerülhettek a Parlamentbe.

Az 1998-as választáson nem az MSZP bukott meg csúfosan, hanem az SZDSZ. Ha a választások előtt, a közhangulat ismeretében az MSZP felmondja a koalíciót a szabaddemokratákkal, és egyedül akar kormányozni, továbbá Horn Gyula lemond a kormány éléről, az MSZP abszolút többséget szerez. A választók nem az MSZP-t, hanem az SZDSZ-et akarták megbuktatni. Ez a népharag juttatta a palamentbe a MIÉP-et. Ennek a koalíciónak lett aztán az eredménye, hogy a korábban liberális Fidesz egyre inkább jobbra tolódott. A liberális vonalon maradás értelmét az MSZP zárta be azzal, hogy az SZDSZ-szel kötött koalíciót. A határtalan politikai ambíciójú Orbán gyorsan felismerte a kényszer kínálta lehetőséget, és hozzá látott a jobboldal összefogásához.

A szocialistákból azonban hiányzott a kellő önbizalom, és Hornban erősebb volt a hatalomvágy, mint a pártja érdeke. Ez a megzavarodás kínálta fel a Fidesznek, helyesebben Orbán Viktornak a Torgyánnal való szövetség árán megszerezhető azonnali többséget.

Az Orbán-kormány

Az is hordozott magában ígéreteket. Örültem a Horn-kormány bukásának, és még annak is, ha a Fidesz fiatalok beletanulnak a kormányzásba. Az én baloldaliságom ugyanis azt is társadalmi érdeknek tartja, hogy a jobboldal is megfelelő politikai garnitúrával rendelkezzen. Félek minden olyan baloldali hatalomtól, amelyiknek tapasztalatlan az ellenzéke.

Az első megdöbbenésemet az okozta, hogy Orbán az azonnali parlamenti többség érdekében koalícióra lépett a szerintem nem beszámítható és demagóg Torgyánnal. Ez elég volt arra, hogy otthagyjam a Növekedési Kutatót, ne dolgozzak ennek a kormánynak.

Máig nem talált elismerést az, hogy Orbánnak kisebbségi kormányt kellett volna alakítania. Ez a próbálkozás számos előnnyel járt volna. A kisebbségi kormányzás ugyanis Orbánt és általában a Fideszt arra kényszerítette volna, hogy mértéket tartson. Ebben mindig akadt volna elegendő parlamenti támogatása, illetve elegendő félelem a többi pártban attól, hogy magára vállalja a fiatalok próbálkozásának megtorpedózását. A kormány esetleges megbuktatásáért felelős párt súlyos vereséget szenvedett volna a megismételt választáson. Ezt a kockázatot a legkevésbé az FKGP és az SZDSZ merte volna felvállalni. Ez esetben eltűntek volna a politikai térképről. A szocialisták sem kockáztatták volna meg a kormány megbuktatását, mindaddig, amíg a közvélemény nem fordul a Fidesz ellen. Márpedig kisebbségi kormányzás esetén nem került volna arra sor, hiszen még a négyévi arrogancia, az egészpályás letámadás mellett is a szavazók fele a jobboldal mellett maradt, és ezek nagy többsége a Fidesz kormányzást támogatta.

A 2002-es szavazási eredmény arra figyelmeztet, hogy a magyar közvéleményben még mindig nagyon erősek a múlt erői: az úri, azaz nemesi társadalom és annak történelmi romantikája, a papság befolyása, a liberalizmusellenesség. Ha Orbán Viktor ezekben nem lépi túl a nyugat-európai normákat, ha kevésbé megy el a szélsőjobb, a nemzeti romantika és a klerikalizmus irányába, jelentős fölénnyel megnyeri ezt a választást. Nem a baloldal, nem az MSZP győzött, nem az SZDSZ a mérleg nyelve, hanem a magyar társadalom józansága találta már kissé soknak a nacionalizmust, az úri konzervativizmust és a klérusok túlbuzgóságát. A hatalomtól megrészegült Fidesz, és Orbán Viktor lőttek túl a célon.

A jobboldal másik hibája az volt, hogy hisztérikusan támadta azt a szocialista múltat, aminek aktív szereplője volt nemcsak a választók óriási többsége, de az ő soraikból is számosan. Bármennyire szomorú, ideje volna tudomásul venni, hogy a magyar társadalom még mindig elég konzervatív és nacionalista, ahhoz, hogy a jobboldal politikai többségét támogathassa. Ellene csak türelemmel és következetességgel lehet eredményt remélni. Az a politika, melyik ezt nem veszi tudomásul, bukásra van ítélve. Ezt mindennél jobban mutatja az SZDSZ egyenletesen csökkenő választási támogatottsága. Ahhoz, hogy politikai tekintetben is nyugat-európai legyen a magyar társadalom, a baloldalnak nagyon türelmesen kell kezelni a nemzeti érzelmeket. A liberálisoknak pedig még náluk is nagyobb

türelemre lenne szükségük. A magyar társadalom tudati beállítottságának korszerűsítése csak hosszú és türelmes munka eredménye lehet, amire csak a politikai baloldal lehet képes.

A Medgyessy-kormány

Emögött kis parlamenti többség áll, és a vezetője a három elődjénél kevésbé politikai alkatú. De ebben rejlik az ereje. A magyar társadalom békét kíván, hagyják dolgozni, ne vonják bele a napi politikába. Ezt a békét két veszély fenyegeti.

Az ellenzék, vagyis jobb oldaláról nézve.

A nagyon erős ellenzék élén aligha várható, hogy a Fidesz, mindenekelőtt Orbán Viktor levonja a veresége tanulságait, és nem a baloldal megsemmisítésére, hanem a közép megnyerésére játszik. Felismeri, hogy a két politikai oldal közül mindig az győz, amelyik a középre játszik. Mégis bízom Orbán jó politikai ösztönében. De azt is látni kell, hogy nagyon erős kísértésnek lesz kitéve. A politikai csatát az utcán, az iskolákban és a templomokban akarja megnyerni. Pedig ez a végleges bukásához vezetne. Ha a belátható jövőben a jobboldal a közép felé orientálódik, csökkenti a nemzeti romantikáját és klerikalizmusát, a választási győzelme biztosítottnak tekinthető. Sajnos a magyar társadalom lényegesen konzervatívabb és nacionalistább, mint azt én a társadalom érdekének tartom. Azért a mérsékelt jobb erejére biztosan lehet építeni. De, szerencsére, nem annyira konzervatív, nacionalista, és főleg nem annyira klerikális, mint amennyire Orbán Viktor el akarta vinni. Ebből fakadóan a mérsékelt jobb csak elveszítheti a választásokat. Ha Orbán Viktor mérsékelni tudta volna a hatalmi ambícióját, ha a Fidesz nem ugrik át túlságosan a jobbra, néhány választási ciklusra bebetonozta volna magát. Az én baloldaliságomból kiindulva, tehát hálás lehetek Orbán Viktornak, mert csak így következhetett be a baloldal győzelme.

A baloldalról nézve. Elsősorban az kell szem előtt tartani, hogy ezt a választást nem ők nyerték meg, hanem Orbán vesztette el.

A rendszerváltás óta a baloldal gyengesége abból fakad, hogy nem tudja elképzelni az életét a liberálisok uralkodó befolyása nélkül. Ezzel szemben a magyar közvélemény óriási többsége torkig van a liberális módszerek

erőltetésével. Az ugyan tény, hogy a magyar értelmiség, és a nyugati pénzügyi, sőt politikai erőnek támogatása az SZDSZ mögött sokszorta erősebb, mint a választók körében tapasztalt támogatása, de fel kellene végre ismerni, hogy a választásokat nem Nyugaton, de még nem is csak Budapest értelmiségi köreiben kell megnyerni, hanem az országban. Nagyon képletesen illusztrálva: a legutóbbi választás során az SZDSZ vidéken még a MIÉP-et sem közelítette meg, azaz parlamenti szerepről nem is álmodhatott. Budapest értelmiségi kerületeiben elérték a 15 százalékot. Nyugatról, főleg a világgazdaság erőitől pedig ők a legerősebben támogatottak. A baloldalnak ugyan örömmel kell fogadnia, hogy az SZDSZ parlamenti képviseletet nyert, a politikai befolyását, még inkább stílusát fékezni kell, ha nem akar megbukni a következő választáson. Sajnos ez eddig még soha nem sikerült, és az MSZP-ben is bővel lesznek olyanok, akik Medgyessyvel szemben inkább rájuk akarnak építeni. A liberális túlzásokkal szemben az új miniszterelnök már az első napokban sem annyira kemény, mint én szeretném, de talán keményebb lesz, mint Horn Gyula volt. Abban is lehet reménykedni, hogy a szabaddemokratákat a választásról választásra apadó eredményük, a szélsőjobbtól, a MIÉP-től való félelem csökkenése mértéktartásra készteti. Erre közöttük a leginkább alkalmas hivatalos első emberük, Kuncze Gábor.

Itt újra hangsúlyozni kívánom, hogy magamat baloldali liberálisnak tartom. Liberális azért vagyok, mert erősnek érzem magam a versenyben, és a magyar társadalom hibái közé sorolom, hogy nagyon gyenge a liberális eszmékhez való affinitása. Baloldali azért vagyok, mert minden közép-európai nép csak a baloldalon haladva képes a társadalmi felzárkózásra. De mind a liberális eszmék megvalósulásának, mind a baloldaliságnak azzal ártanak a legtöbbet, hogy ebből többet akartak a magyar társadalom torkán lenyomni, mint amennyi megemésztésére képes. A magyar liberalizmus még a nyugati társadalmakén is túl akart tenni. Ezért ellenszenvet keltett maga iránt. A magyar baloldal pedig mindig kishitűségben szenvedett. Ezért volt egyszer túlzóan baloldali és diktatórikus, máskor pedig a liberálisoktól hagyta magát vezetni.

Minden eddigi választáson megérdemelten megbukott a kormány, és új politikai erő csak a kormány hibáinak köszönhetően jutott hatalomra. Sajnos az új miniszterelnök soha nem az ország ügyeinek első tisztviselője, hanem történelmi faladatra hívatott személy akart lenni. Optimista vagyok.

Reményem szerint Medgyessy lesz az első, aki megelégszik azzal, hogy négy éven keresztül ő az ország folyó ügyeinek első számú intézője. Ez az első felelős magyar kormány megalakulása, azaz százötven év óta új jelenség. Végre eljutottunk idáig. Ennek örülni kell, mert a magyar társadalmat nem a politikai vezérek, nem a pártok, hanem a mindennapi munka, az oktatás, az értéktermelő munka formálja nyugat-európaivá, szabadítja meg a fejlődését visszahúzó történelmi romantikától, a tényleges erejét meghaladó külpolitikai célok után futástól a rendszerváltás óta.